

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Smlouva o vkladu na vkladní knížce

Diplomová práce

Pavla Šivicová

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Jiří Švestka DrSc.,

Praha, srpen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svoji práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 28.8.2009

Pavla Šivicová

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu Prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc., za pomoc a vedení při zpracování mé diplomové práce.

V Praze dne 28.8.2009

Pavla Šivicová

Poděkování

Zvláštní poděkování bych chtěla vyjádřit JUDr. Petru Liškovi, LL.M., řediteli úseku právní služby a compliance, České spořitelny, a.s. za náměty a připomínky při zpracování mé diplomové práce.

V Praze dne 28.8.2009

Pavla Šivicová

Obsah

Úvod.....	2
1. Historie právní úpravy vkladních knížek	3
2. Platná právní úprava.....	6
3. Smlouva o vkladu.....	8
4. Účastníci smlouvy o vkladu	10
4.1. Peněžní ústav	11
4.1.1. Banka.....	11
4.1.2. Spořitelni a úvěrní družstvo	12
4.2. Vkladatel	12
4.3. Identifikace vkladatele	15
5. Práva a povinnosti stran	18
6. Nakládání s vkladem	20
7. Vinkulace vkladu	24
8. Vklady na vkladních knížkách.....	27
8.1. Vkladní knížka a její náležitosti.....	27
8.2. Nakládání s vkladem	31
8.3. Třídění vkladních knížek.....	33
8.4. Ztráta vkladní knížky	39
9. Zánik vkladového vztahu	46
10. Smlouva o vkladu na vkladním listu.....	49
10.1. Vkladní list.....	51
11. Další formy vkladů.....	53
12. Bankovní tajemství	55
13. Povinnost mlčenlivosti.....	58
14. Pojištění vkladů.....	61
15. Opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti	64
16. Nová právní úprava	68
Závěr	70
Seznam použitých zkratk právních předpisů	74
Seznam použité literatury a pramenů.....	75
English summary	77

Úvod

Ke zpracování tématu diplomové práce Smlouvy o vkladu na vkladní knížce mě vedl zájem o prohloubení znalosti problematiky. Velmi mě zajímá bankovní sektor a institut vkladní knížky. Právní úprava tohoto institutu není tradičně v právním řádu příliš podrobná. Vzhledem k této skutečnosti ani odborná literatura, zabývající se těmito otázkami, není rozsáhlá. S přihlédnutím k známé nechuti bank soudit se se svými klienty, neexistuje k problematice vkladových vztahů na vkladních knížkách početná soudní judikatura.

Omezený okruh pramenů, týkající se vkladních knížek, pro mne představoval výzvu ke zpracování diplomové práce na shora uvedené téma. V této práci se snažím o právní rozbor platné právní úpravy a řešení otevřených otázek, které jsou částečně upraveny praxí a aplikací smluv.

Ačkoli by se na první dojem mohlo zdát, že vkladní knížky jsou již přežitkem, není to pravda. Jak vyplývalo ze Závěrečné zprávy pro Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR – projekt HR140/05, ¹ přibližně třetina obyvatel ukládala volné finanční prostředky na vkladní knížku. Zájem o vkladní knížky vzrůstá s věkem. Zatímco ve věkové skupině do 24 let vlastní vkladní knížku 19,0 % osob, mezi důchodci je to již přibližně každý druhý (51,8 %). Tato zpráva pochází z roku 2006. Podle měsíčníku Bankovníctví od vydavatelství Economia číslo 39, vydaného 27.10.2008 zůstává na anonymních vkladních knížkách České spořitelny ke konci září roku 2008 uloženo 3, 35 mld. Kč.

V České republice patří vkladní knížky k nejstarší formě spoření vůbec. Vkladní knížky na doručitele byly dříve nejvíce využívaným vkladovým produktem určeným k ukládání nastřádaných peněz. I přesto, že v současné době jsou již vklady na vkladních knížkách na doručitele zrušeny, zbývá na nich stále spousta peněžních prostředků. Vkladní knížky na jméno mají své příznivce i v současné době, kdy by se mohlo zdát, že v konkurenci s běžným účtem nemají šanci obstát. Nenabízejí totiž tolik výhod jako běžné účty, zejména postrádají jejich flexibilitu při nakládání s vkladem. Ukazuje se, že láska k tradici a spolehlivost vkladních knížek ověřená časem, přetrvává.

¹ http://www.mpsv.cz/files/clanky/3065/verejne_mineni.pdf

1. Historie právní úpravy vkladních knížek

První zmínka o vkladních knížkách z dostupných právních zdrojů je císařský patent říšského zákona č. 208/1854, kterým se provádí nový zákon o soudním řízení v nesporných věcech právních. Podrobnější úpravu nalezneme v nařízení č. 163/1882 ř.z., aby ve skutek uveden byli zákon ze dne 28.5 1882, o zavedení poštovských spořitelen v královstvích a zemích na říšské radě zastoupených. Po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie převzal rodící se Československý stát mimo jiné také tuto formu přijímání vkladů. K uspořádání finančních otázek musel být tehdy pořízen soupis peněžních vkladů a členských a závodních podílů. Stalo se tak na základě § 5 zmocňovacího zákona č. 84/1919 Sb., Národního shromáždění, a na něho navazujícího nařízení vlády č. 110/1919 Sb. z. a n., jimiž se ministr financí zmocňuje, aby provedl nařízením okolování bankovek a soupis jmění za účelem uložení majetkové dávky, které zahrnovalo mimo jiné také soupis veškerých vkladů na vkladních knížkách fyzických osob. Do doby než byl soupis hotov, nebylo možné s vklady nakládat, přičemž do tří měsíců od účinnosti zákona nepřihlášené vklady propadaly ve prospěch státu.

Následovaly právní úpravy zvláště v oblasti bezpečnosti a ochrany vkladů nejen z hlediska vkladatelů, ale také pro ochranu peněžních ústavů. Zejména šlo o nařízení vlády Československé republiky č. 660/1919 Sb., o mimořádných opatřeních k ochraně peněžních ústavů. Tímto nařízením byl zřízen institut dozorčího komisaře, který měl pravomoci přibližně jako dnešní nucený správce, či byla dána možnost státní správě na žádost peněžních ústavů zakázat přijímání nových vkladů.

Poté byly přijímány zejména předpisy pro lepší postavení klientů a ochranu jejich vkladů a upevnění důvěry ve spořicí ústavy (zákon č. 302/1920 Sb., kterým se upravují právní poměry spořitelen, v § 10 upravoval vkladní knížku na doručitele, i když zněla na jméno určité osoby. Tento zákon byl zrušen až zákonem č. 181/1948 Sb., o organizaci peněžnictví). Oprávněny uzavírat smlouvy o vkladech nebyly jen spořitelny, ale také podle § 7 z. 128/1924 Sb., i jiné instituce např. okresní záložny hospodářské, utvořené z fondů kontribučenských a berních, spolkové záložny, úvěrní společenstva, zemské úvěrní ústavy či společnosti akciové a společnosti s ručením omezeným specializující se na bankovní a peněžní obchody. Dřívější úprava tedy opravňovala více

subjektů k vydávání vkladních knížek než je tomu nyní.² Zákon č. 143/1930 Sb. z. a n., o Poštovní spořitelně upravoval charakteristiku, náležitosti a možnosti nakládání s vkladní knížkou u poštovní spořitelny.

Neméně důležitá byla také regulace úrokových sazeb prováděná vládními nařízeními, např. vládní nařízení č. 239/1924, o vkladních knížkách (listech), akciových bankách a o revisi bankovních ústavů, které bylo zrušeno zákonem č. 229/1949, o vkladních knížkách. V současné době nejsou peněžní ústavy vázány právním opatřením při stanovování úrokových sazeb. Co však zůstává neměnné je to, že míra úroku se odvíjí od typu vkladu, zejména jestliže se jedná o termínovaný či obvyčejný vklad splatný kdykoli na žádost vkladatele (tzv. na viděnou).

V období Protektorátu byla možnost nakládat s uloženými prostředky omezena na základě vládního nařízení č. 64/1939 Sb., o přechodném obmezení výplat vkladů u peněžních ústavů, aby nedošlo k finanční destabilizaci. (Toto nařízení zrušilo nařízení vlády č. 74/1939 Sb. a dále pak 325/1940 Sb.).

Poválečné období je ovlivněno dekretální pravomocí prezidenta republiky a vyznačuje se zejména stanovenou maximální procentuální hranicí výplat vkladů v pohraničí (např. Dekret prezidenta republiky č. 35/1945 Sb. II.). Zároveň osobám státně nespolehlivým byla možnost nakládání s vklady odepřena zcela. Vládní nařízení č. 158/1944 Sb. regulovalo nejvyšší přípustnou úrokovou sazbu; nařízení bylo zrušeno zákonem č. 229/1949 Sb, o vkladních knížkách.

Právní kontinuita s právním stavem před obdobím války se v poválečném období promítla do zákona č. 229/1949 Sb., o vkladních knížkách, který byl účinný až do nabytí účinnosti zákona č. 84/1952 Sb., o organizaci peněžnictví. Podle § 1 zákona č. 229/1949 Sb., o vkladních knížkách, byla vkladní knížka cenným papírem znějícím na doručitele s výjimkou vkladních knížek Poštovní spořitelny, národního podniku, a vkladních knížek uvedených v § 5, odst. 2, které měly povahu cenného papíru znějícího na jméno.

² Již z § 1 nařízení vlády Československé republiky č. 95/1919 Sb., o vykazování pokladničních hotovostí a vkladů, vyplývalo, že za peněžní ústavy se považují všechny banky i cizozemské na území Československé republiky, spořitelny a záložny a popřípadě i další peněžní ústavy. Pojem peněžní ústav byl obsažen již v občanském zákoníku č. 141/1950 Sb., ale ani tam nebyl blíže vymezen. Platný občanský zákoník tento pojem v roce 1964 převzal. Postupným sblížením postavení bank a spořitelen ztrácelo toto označení na původním významu. Obnovou spořitelních a úvěrních družstev pak dostalo nový obsah.

Již tehdy měly smlouvy o vkladu povahu reálných smluv, což znamená, že vkladatel musel složit vklad a peněžní ústav tento vklad musel přijmout, aby vznikla smlouva o vkladu. Zakládaly se zejména vkladní knížky na doručitele. Při nakládání s vkladem na vkladní knížce na doručitele musela být vkladní knížka vždy předložena, avšak předložitel vkladní knížky nebyl povinen prokázat totožnost.

Samotné předložení vkladní knížky opravňovalo dotyčnou osobu k nakládání s vkladem. Omezení výběru vkladu bylo možné pouze pokud zde byla překážka v podobě umořovacího řízení či soudní nebo jiný úřední zákaz. Peněžní ústav však měl možnost odepřít výplatu vkladu osobě, u které měl důvodné podezření, že vkladní knížku získala trestným činem. Umožněna byla také vinkulace vkladu, tedy vázání možnosti disponovat s vkladem na podpis, heslo, průkazní lístek, nebo na skutečnost o níž je jisté, že nastane.

Pozdější větší změnou oproti zákonu č. 229/1949 Sb., byl zákon č. 84/1952 Sb., o organizaci peněžnictví, který v § 22 dával ministrovi financí široké pravomoci týkající se rozhodování o úpravě vkladních knížek, jejich družích, způsob umořování, výplaty a jiné. Zároveň bylo stanoveno, že pohledávky z vkladů na vkladních knížkách a z úroků z těchto vkladů se promlčují ve 20 letech od posledního zápisu ve vkladní knížce. Ministerstvo financí stanovilo, ve kterých případech se státní peněžní ústavy nemají promlčení dovolávat (§ 20 zmiňovaného zákona).

Následně byl přijat zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který zrušil ustanovení § 18 odst. 2 a § 20 zákona č. 84/1952 Sb., o organizaci peněžnictví ve znění novelizací se vztahuje na úpravu smlouvy o vkladu na vkladních knížkách do současné doby.

V dřívější právní úpravě zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, byla právní úprava obsažena v § 325 až 344 v rámci Hlavy desáté nazvané Služby. Tehdejší právní úprava občanského zákoníku např. umožňovala uzavírat smlouvy o vkladu pouze fyzickým osobám, resp. občanům. Občanský zákon platný do jeho novely č. 509/1991 Sb., platné od 31.12.1991, v § 325 odst. 1 stanovil, že občan má právo, aby spořitelna nebo jiná peněžní organizace k tomu určená přijímala od něho vklady na vkladní knížku, nebo, vede-li běžné účty, i vklady na běžný účet. Pokud byl vkladatelem devizový cizozemec, zřizoval se cizozemský vkladní účet, který se navíc řídil ustanoveními zákona č. 142/1970 Sb., o devizovém hospodářství.

2. Platná právní úprava

Platná právní úprava smlouvy o vkladech se řídí zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v platném znění, zejména § 778 – 787. Významnou novelizací je zákon č. 367/2000 Sb. – změna občanského zákoníku.

Vklady podle občanského zákoníku jsou tedy právním institutem, přičemž v § 778 – 787 je obsažena úprava smlouvy o vkladu obecně, speciální úprava platná pro vklady na vkladních knížkách, jakož i úprava vkladů na vkladních listech a jiné formy vkladů. Na smlouvu o vkladu se uplatní také obecná ustanovení, týkající se např. právních úkonů, zejména smluv, spotřebitelských smluv či odstoupení od smlouvy. Vklady upravuje rovněž vyhláška č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům³, ve znění pozdějších právních předpisů. Vyhláška byla vydána původně k provedení § 325-344 ObčZ.,⁴ které byly zrušeny novelou z roku 1991; vyhláška však zrušena nebyla a její úpravu je nutné vykládat s přihlédnutím ke změnám provedeným novelou v úpravě smlouvy o vkladu. Vedle těchto předpisů, existuje řada hmotněprávních předpisů, které upravují problematiku vkladů. Jde zejména o zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje povinnost banky informovat v provozních prostorách o podmínkách pro přijímání vkladů (§11), stanovení povinnosti dodržovat pravidla likvidity a bezpečného provozu, které stanoví Česká národní banka (§ 14), povinnost dodržovat bankovní tajemství (§38), či ustanovení týkající se pojištění vkladů (§ 41c). Z procesněprávních předpisů se na vklady vztahují pravidla vyplývající např. z občanského soudního řádu nebo zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů.

Samostatnou pozornost vyžaduje smlouva o vkladu uzavíraná mezi peněžním ústavem a podnikatelem, jestliže při vzniku závazku z této smlouvy je zřejmé, že se týká jeho podnikatelské činnosti. Vzhledem ke skutečnosti že takový závazkový vztah naplňuje právní úpravu obsaženou v § 261 odst. 1 ObchZ, jde o tzv. relativní obchodní závazkový vztah. Takovým relativním závazkovým vztahem bude uzavření smlouvy o vkladu se státem nebo samosprávnou územní jednotkou, pokud se týká zabezpečování

³ Pro pojem peněžní služby občanům vyplývající z občanského zákoníku až do roku 1991 bylo charakteristické zejména právo vkladatele vložit a na druhé straně povinnost banky přijmout vklad. Současná právní úprava vychází ze zásady smluvní volnosti a peněžní ústav může přijetí vkladu odmítnout.

⁴ Obsahově jsou tyto paragrafy v platném znění vyjádřeny v ustanoveních § 778 – 787 ObčZ.

veřejných potřeb. K tomu účelu se za stát považují i státní organizace, jež nejsou podnikateli.

Z § 261 odst. 6 ObchZ vyplývá, že smlouvy mezi osobami v rámci tzv. relativních obchodních závazkových vztahů, které nejsou upraveny v hlavě II části třetí obchodního zákoníku a jsou upraveny jako smluvní typ v občanském zákoníku, se řídí příslušnými ustanoveními o tomto smluvním typu v občanském zákoníku a obchodním zákoníkem. Lze tedy soudit, v rámci relativního obchodního závazkového vztahu bude pro tento případ použita právní úprava smlouvy o vkladu z občanského zákoníku a další otázky (např. odpovědnost za škodu, promlčení) vyplývající z právního vztahu budou posuzovány podle obchodního zákoníku. Skutečnost, zda uzavření smlouvy o vkladu souvisí s podnikatelskou činností, bude zejména vyplývat z toho, zda pohledávka vkladatele za peněžním ústavem byla zachycena v účetních výkazech podnikatele.

Smlouvu o vkladu je nutno odlišit od podobných právních institutů upravených obchodním zákoníkem, tj. od smlouvy o běžném účtu a smlouvy o vkladovém účtu. Obchodní zákoník jako *lex specialis* ve vztahu k občanskému zákoníku upravuje zvláštní smluvní typy - smlouvu o běžném účtu v § 708 až § 715a a smlouvu o vkladovém účtu v § 716 až 719b. Tyto právní instituty nemohou být subsumovány pod smlouvu o vkladu, protože v § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ je stanoveno, že smlouvy o běžném účtu (§ 708) a smlouvy o vkladovém účtu (§ 716) se řídí částí třetí ObchZ bez ohledu na povahu účastníků závazkového vztahu. Znamená to, že se obchodní zákoník použije i v případě, že osobou sjednávající smlouvu o běžném nebo vkladovém účtu, není podnikatel v souvislosti s jeho podnikatelskou činností. Smlouva o běžném účtu a smlouva o vkladovém účtu jsou absolutní obchodní smlouvy. Smlouva o vkladu se řídí výhradně ustanoveními o tomto smluvním typu v zákoníku občanském, a to i v případě, že účastníkem smlouvy o vkladu by byl podnikatel v souvislosti s jeho podnikatelskou činností.

Dalším rozdílem mezi smlouvou o vkladu a smlouvou na běžném účtu je povaha kontraktu. Smlouva o běžném účtu je kontraktem konsensuálním; závazky ze smlouvy vznikají již jejím uzavřením, není třeba reálného konání. Po vzniku smlouvy vznikají závazky z této smlouvy, např. přijímat vklady a platby učiněné ve prospěch běžného

úctu.⁵ Smlouva o vkladu má reálnou povahu, což znamená, že vztah vzniká na základě dohody až uskutečněným předáním a převzetím peněžních prostředků.

Právní úprava smlouvy o vkladovém účtu má stejnou povahu jako smlouva o běžném účtu, patří tedy do smluv konsenzuálních. Smlouva o vkladovém účtu je smlouvě o vkladu bližší a to zejména společným účelem - získávání úroků pro vkladatele a získáním peněžních prostředků pro banku na předem stanovenou dobu nebo na dobu neurčitou s předem stanovenou výpovědní lhůtou.

Smlouvu o vkladu je nutné odlišovat také od smlouvy o bankovním uložení věci § 700n. ObchZ. Smlouvou o bankovním uložení věci se zavazuje banka převzít určité věci mimo cenných papírů (předmět uložení), aby je uložila a spravovala. Podstatou závazku je uložení a správa věci individuálně určené pro jejího vlastníka, kterou banka nesmí využívat a musí ji řádně chránit. Podobně je to i u smlouvy o úschově § 747 ObčZ, kde schovatel je povinen po skončení smlouvy, vrátit oprávněnému tutěž věc, kterou do úschovy přijal. Schovatelem podle právní úpravy nemusí být pouze banka, ale může jím být kterákoli fyzická či právnická osoba.

3. Smlouva o vkladu

Pojem vklad není v občanském zákoníku výslovně vymezen. V právní úpravě smlouvy o vkladu je pojem používán v několika souvislostech, nejčastěji jako peněžní prostředky uložené u peněžního ústavu § 778 ObčZ, prostředky nejen předané ale také ty, na které vznikl vkladateli nárok, tj. včetně úroku a jiných majetkových výhod, dále jako pohledávka vkladatele za peněžním ústavem § 780 ObčZ, jako jednorázový úkon složení peněžních prostředků u peněžního ústavu (navýšení vkladu) a konečně jako vkladový vztah. Existuje také pojem vklad společníka podle § 59 ObchZ,⁶ vklad údajů do katastru nemovitostí, vklady přijímané zaměstnavatelem od jeho zaměstnanců - výnosy z těchto vkladů jsou u zaměstnavatele zdaňované jako příjmy z kapitálového majetku podle § 8 odst. 1 zákona o daních z příjmů.

⁵ § 708 odst. 1 ObchZ: Smlouvou o běžném účtu se zavazuje banka zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, přijímat na zřízený účet vklady a platby a uskutečňovat z něho výplaty a platby.

⁶ Vkladem společníka je souhrn peněžních prostředků (dále jen "peněžitý vklad") nebo jiných peněz ocenitelných hodnot (dále jen "nepeněžitý vklad"), které se určitá osoba zavazuje vložit do společnosti za účelem nabytí nebo zvýšení účasti ve společnosti.

Definici vkladu obsahuje zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, kdy v § 1 odst. 2 je stanoveno, že vkladem se rozumí svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na výplatu.⁷ Tato definice je však omezena pouze pro účely zákona o bankách., proto se nejedná o optimální stav, který by přispíval k jednotnosti právního řádu, naopak vede k atomizaci výkladu pojmu vklad.

V případě, že se vkladem myslí peněžní prostředky uložené u banky, přestávají být po vložení majetkem vkladatele a vstupují do majetku tohoto peněžního ústavu. Majiteli nadále zůstává prostá pohledávka za peněžním ústavem, které odpovídá závazek peněžního ústavu.

Vklad lze uskutečnit v měně dohodnuté s peněžním ústavem. Právní úprava neurčuje měnu, ve které má být vklad složen. Zpravidla půjde o české koruny, i když lze dohodnout i jinou měnu, pokud takovému ujednání nebrání zejména licence peněžního ústavu, která může omezit jeho oprávnění přijímat některé měny.

Podle § 778 ObčZ, smlouva o vkladu vzniká mezi fyzickou nebo právnickou osobou (dále též „vkladatel“) a peněžním ústavem složením vkladu u peněžního ústavu a jeho přijetím peněžním ústavem.

Z uvedeného vyplývá, že smlouva o vkladu se řadí mezi reálné smlouvy, neboť ke svému vzniku potřebují aktivní jednání účastníků smlouvy. Tímto jednáním je složení vkládané částky účastníka smlouvy a převzetí peněžním ústavem. Převzetím se peněžní prostředky stávají majetkem peněžního ústavu a přestávají být majetkem vkladatele. Vkladateli nadále náleží pohledávka za peněžním ústavem. Peněžní ústav eviduje ve svých účetních knihách závazek odpovídající výši této pohledávky.

Smlouva o vkladu vzniká až v okamžiku složení vkladu, tedy peněžních prostředků, a jejich převzetím peněžním ústavem, nepostačí tudíž pouhá dohoda stran o obsahu smlouvy. Po uzavření smlouvy o vkladu má vkladatel pouze práva a nikoli povinnosti a smlouva je jednostranně zavazující pro peněžní ústav. Povinnosti pro peněžní ústav vyplývají ze zákona, resp. z právního předpisu a ze smlouvy. Vkladatel má právo nakládat s vkladem, nárok na úroky a jiné majetkové výhody, které sice plynou přímo ze zákona, nicméně jsou v rozsahu stanoveném bankou, právo na jiné výhody jako jsou prémie nebo výhra. Peněžní ústav má právo používat vložené prostředky ke svému podnikání, avšak na rozdíl od vkladatele má také povinnosti,

⁷ § 1 odst. 2 BankZ Pro účely tohoto zákona se vkladem rozumí svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu

kterých se nelze zprostit. Povinnosti banky zrcadlově odpovídají právům vkladatele např. poskytnout vkladateli majetkovou výhodu, již zmíněná povinnost informovat v provozních prostorách o podmínkách přijímání vkladů a povinnost zachovávat bankovní tajemství.

Ke vzniku smlouvy o vkladu jsou nutné dva projevy vůle – složení vkladu vkladatelem a jeho přijetí peněžním ústavem. V této souvislosti mohou být peněžním ústavem požadovány další náležitosti např. vyplnění vkladových dokladů. Tyto listiny však pouze osvědčují projev vůle směřující k provedení vkladu a slouží k vedení účetní evidence peněžního ústavu.

Aby mohla smlouva vzniknout je potřeba, aby se strany dohodly na výši vkladu a druhu smlouvy o vkladu, tedy, zda-li uzavřou smlouvu o vkladu na vkladní knížce nebo smlouvu o vkladním listu, popřípadě smlouvu o jiné formě vkladu. Obligatorním požadavkem na obsah smlouvy je určení výše vkladu. Z reálné povahy smlouvy o vkladu je zřejmé, že výše vkladu je určena výší převzaté částky od vkladatele. Ta poté musí být potvrzena v potvrzení vydaném peněžním ústavem. Pro smlouvu o vkladu není předepsána písemná forma nicméně z povahy věci vyplývá, že ke vzniku smlouvy je v některých případech třeba vydat alespoň potvrzení o existenci vkladu vedeného u peněžního ústavu. Např. vkladní knížka je potvrzením o existenci vkladu vedeného na této vkladní knížce.

4. Účastníci smlouvy o vkladu

Z právní úpravy vyplývá, že na straně jedné je subjekt, který je zde označován jako vkladatel, na straně druhé pak vždy peněžní ústav.

Možnost přijímat vklady je omezena pouze na peněžní ústavy. Pojem peněžní ústav není v občanském zákoníku ani jiném právním předpisu definován. Má historickou tradici. Již z § 1 nařízení vlády Československé republiky č. 95/1919 Sb., o vykazování pokladničních hotovostí a vkladů, vyplývalo, že za peněžní ústavy se považují všechny banky i cizozemské na území Československé republiky, spořitelny a záložny a popřípadě i další peněžní ústavy.

4.1. Peněžní ústav

Za peněžní ústav se považují podle současné právní úpravy banky a spořitelní a úvěrní družstva (družstevní záložny). Další subjekty nelze podle platných právních předpisů považovat za peněžní ústavy.⁸

4.1.1. Banka

Obecně pojem banka není v právním řádu vymezen. Ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „BankZ“), totiž prohlubuje partikularizaci právního řádu tím, že vymezení pojmu banka je provedeno pouze pro účely tohoto zákona. Přesto je definice pojmu považována za určující i pro jiné právní předpisy, zejména pro obchodní zákoník, neboť tyto předpisy vlastní definici pojmu neobsahují. Podle citované úpravy se bankami rozumějí právnické osoby se sídlem v České republice, založené jako akciová společnost, které

- a/ přijímají vklady od veřejnosti, a
- b/ poskytují úvěry,

a které k výkonu činnosti podle písmen a/ a b/ mají bankovní licenci podle § 4 BankZ.

Z § 5a a násl. BankZ plyne, že za banku je nutno považovat jak banku s licencí udělenou v České republice, tak i banku se sídlem v členském státu Evropské unie vykonávající svou činnost na našem území prostřednictvím pobočky nebo i bez pobočky. Zahraniční banky se sídlem na území jiného než členského státu Evropské unie mohou na území České republiky působit prostřednictvím pobočky na základě licence udělené Českou národní bankou.

Bez licence působit jako banka přijímat vklady od veřejnosti nesmí nikdo, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Takovou zvláštní úpravu obsahuje zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a opatřeních s tím souvisejících, ve znění pozdějších právních předpisů. Podle § 3 tohoto zákona může spořitelní a úvěrní družstvo - družstevní záložna, zřízená v souladu s tímto zákonem, přijímat vklady, avšak jen od osob, které jsou jejími členy, nebo jiných družstevních záložen.

⁸ Barák, J. in Karel Eliáš a kolektiv autorů Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek § 488-880. Praha: Linde Praha, a.s.2008, s.2334

4.1.2. Spořitelní a úvěrní družstvo

Podle zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech, se dle § 1 odst. 1 rozumí spořitelním a úvěrním družstvem družstevní záložna. Ta je charakterizována jako družstvo, které pro podporu hospodaření svých členů provozuje finanční činnosti, jimiž se rozumí zejména přijímání vkladů a poskytování úvěrů, ručení a peněžních služeb v různých formách.

U spořitelních a úvěrních družstev je možnost uzavírat smlouvy o vkladu, omezena výhradně na členy těchto družstev. Pokud by byl vklad složen u osoby, která není peněžním ústavem, smlouva o vkladu buď není uzavřena vůbec a vkladový vztah nevznikne nebo by se mohlo v případě dohody mezi stranami jednat o innominátní kontrakt podle §51 ObčZ.⁹

4.2. Vkladatel

Druhým účastníkem smlouvy o vkladu je vkladatel, kterým může být fyzická nebo právnická osoba. V případech, kdy vkladatel bude mít postavení spotřebitele, bude mít smlouva o vkladu charakter spotřebitelské smlouvy a budou se na ní vztahovat příslušná ustanovení o spotřebitelských smlouvách (zejména § 55,56 ObčZ).

Podle § 52 odst. 3 ObčZ je spotřebitel osobou, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Současné pojetí právní úpravy zahrnuje jak osoby fyzické, tak i osoby právnické. Uvedené pojetí je nad rámec vyžadovaný příslušnými směrnicemi ES, neboť právo ES spotřebitelskou ochranu směřuje na osoby fyzické. Je otázkou nakolik jde v § 52 odst. 3 ObčZ o legislativní záměr či nepřesnost, zejména když § 54a odst. 4 ObčZ pro účely úpravy smluv o finančních službách uzavíraných na dálku výslovně vymezuje spotřebitele jako osobu fyzickou.¹⁰

Pro zjištění, zda je druhého smluvního účastníka nutno považovat za spotřebitele či nikoli, není dle úpravy obsažené v § 52 odst. 3 ObčZ rozhodující pouze formální postavení, ale i skutečný účel jednání. V tomto smyslu je za spotřebitele nutno považovat osobu jednající mimo rámec své obchodní či podnikatelské aktivity. Půjde

⁹ Barák, J. v díle citace v poznámce č. 8, s. 2335.

¹⁰ K tomu srov. Hulmák, M. in Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. § 1 - 459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 430 an.

tedy o případy, kdy osoba jednáním zajišťuje své osobní potřeby a potřeby jiných osob, zejména členů rodiny.

Uvedené pojetí vylučuje z právní ochrany spotřebitele mimo jiné i případy, kdy fyzická osoba není podnikatelem, ale smluvní vztah využívá při neoprávněném podnikání. Přestože taková osoba není podnikatelem podle obchodního zákoníku, nelze její jednání pojmout jako chování spotřebitele a tudíž ve smyslu § 52 odst. ObčZ se na něj nebude vztahovat příslušná zvýšená ochrana. Tento závěr je plně v souladu i celkovou úpravou neoprávněného podnikání v § 3a ObchZ.

V této souvislosti je třeba upozornit i na skutečnost, že právní řád obsahuje i v jiných právních předpisech definici spotřebitele. Podle § 2 odst. 1 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších právních předpisů, je spotřebitelem fyzická nebo právnická osoba, která nakupuje výrobky nebo užívá služby za jiným účelem než pro podnikání s těmito výrobky nebo službami. Na určité interpretační potíže v této souvislosti právem upozorňuje M. Hulmák.¹¹

Podle současné úpravy smlouvy o vkladu nejsou právnické osoby omezeny ve sjednávání smlouvy o vkladu. Je to dáno tím, že podle platné úpravy nelze již uzavřít smlouvu o vkladu na vkladní knížce (vkladním listu, jiné formě vkladu) na doručitele. Tato možnost anonymního vkladu byla dovolena až do účinnosti zákona č. 367/2000 Sb. Vklady na doručitele nebyly do té doby dovoleny právnickým osobám.

Vkladatelem může být kterákoli fyzická osoba nebo právnická osoba. Až do 31.12.2000, tj. do účinnosti zákona č. 367/2000 Sb. bylo podle § 782 odst. 2 ObčZ možno vytavit vkladní knížku na doručitele jen pro fyzickou osobu. Touto právní úpravou zákonodárce omezil možnost právnických osob uzavírat smlouvu o vkladu na vkladní knížce na doručitele. Důvodem byla zejména skutečnost, že anonymita vkladu na této vkladní knížce znesnadňovala ověření správnosti účetních knih právnické osoby a mohla vést k uskutečňování činnosti v rozporu s platnými právními předpisy (např. krácení daně). Slabinou této právní regulace byla především skutečnost, že sice zakázala vystavení vkladní knížky, ale nezakázala nabytí již vystavené vkladní knížky na doručitele právnickou osobou. V praxi nebylo tedy vyloučeno uzavření smlouvy o vkladu na vkladní knížce na doručitele nastrčenou fyzickou osobou (tzv. bílým koněm) a následné postoupení práv z této smlouvy předáním vkladní knížky právnické osobě.

¹¹ Hulmák, M. v díle cit. v pozn. č. 10, s.433.

Právní úprava obsažená v § 782 odst. 2 ObčZ byla zrušena v souvislosti se zrušením institutu vkladní knížky na doručitele.

Právním předpokladem pro vkladatele je obecný požadavek na dosažení způsobilosti k právům a povinnostem a způsobilosti k právním úkonům.

Občanský zákoník nestanovuje v případě osoby fyzické v §778 ObčZ věkovou hranici pro uskutečnění právního úkonu, avšak jak míní J. Barák, je nutné tuto kategorii vymezit. Podle jeho názoru, právo být majitelem účtu u peněžního ústavu a nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu uloženými mohou s dostatečnou odpovědností i osoby nezletilé s tím, že za věkovou hranici je vhodné považovat ukončení povinné školní docházky. Jako důvod autor uvádí, že tyto osoby pokud jsou způsobilé vstupovat do pracovněprávních vztahů a pobírat za odvedenou práci mzdu, jsou také způsobilé se svými penězi nakládat a býti také majiteli účtu u peněžního ústavu.¹² Dle mého názoru nelze stanovit přesnou věkovou hranici, kdy lze uzavřít smlouvu o vkladu. Klíčovým je určení rozumové a volní vyspělosti konkrétního jedince.¹³ Podle § 8 odst. 1 ObčZ, způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti, tedy způsobilost k právním úkonům, vzniká v plném rozsahu zletilostí.

Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Podle § 9 ObčZ mají nezletilí způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Nevidím zde proto důvod, proč by i osoby před ukončením povinné školní docházky nemohly uzavírat smlouvy o vkladech na vkladních knížkách, pokud by bylo se zřetelem k věci zřejmé, že jsou již natolik inteligenčně vyspělé, že si plně uvědomují následky svého jednání. Uvedený přístup však klade větší nárok na posouzení osobních kvalit jedince v případě konkrétního právního jednání. Peněžní ústavy v této souvislosti zejména obezřetně přistupují k posouzení způsobilosti nezletilce při výběru vkladu nebo jeho části. Je to způsobeno tím, že neplatnost výběru na rozdíl od neplatnosti vkladu peněžních

¹² Barák, J. v díle citace v poznámce č. 8, s. 2335.

¹³ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu R13/81: pokud za účastníka prémiového spoření ukládají své peníze na jeho vkladní knížku rodiče nebo jiné osoby, jde zpravidla o darování ukládaných peněžních částek; i nezletilý účastník prémiového spoření mladých má ve smyslu ustanovení § 9 ObčZ., způsobilost k přijetí takového daru a mezi ním a spořitelnou je vkladový vztah

prostředků způsobí peněžnímu ústavu škodu. Vybrané peněžní prostředky nezletilec utratí a v případě neplatnosti právního úkonu bude peněžní ústav povinen vybrané peněžní prostředky na vklad vrátit. V praxi hlavní odpovědnost za posouzení způsobilosti nezletilé fyzické osoby při nakládání s vkladem spočívá na zaměstnanci peněžního ústavu, který s vkladatelem jedná. Zaměstnanec přitom k takovému posouzení není zpravidla speciálně vybaven ani vyškolen a má jen omezenou možnost komunikace s nezletilcem. Za těchto okolností je věcí vnitřních předpisů peněžního ústavu stanovit pravidla a postupy při právním jednání nezletilce při nakládání s vkladem. Tato pravidla mohou záležet jak ve vymezení přiměřenosti věku pro konkrétní právní úkon, výše jednotlivých peněžních částek ve vazbě k věku nezletilce nebo v doporučení vedení komunikace s nezletilcem za účelem zjištění jeho způsobilosti k určitému právnímu úkonu.

4.3. Identifikace vkladatele, majitele účtu

Obecná úprava vkladů obsažená v § 778 až 780 ObčZ neobsahuje požadavek na identifikaci vkladatele. Absence úpravy v tomto směru je odůvodněna tím, že podle původní koncepce mohly být sjednávány vklady na doručitele (anonymní) a vklady na jméno. Obecné požadavky je nutno dovodit až z úpravy vkladů na vkladních knížkách, zejména z § 783 ObčZ.

Až do 31.12.2000 obsahoval § 783 občanský zákoník ustanovení, které upravovalo podmínky pro nakládání s vkladem na vkladní knížce na doručitele. Právní úprava vkladních knížek na doručitele byla k uvedenému dnu zrušena a následně byly zrušeny i vkladové vztahy vzniklé na základě smlouvy o vkladu na vkladní knížce na doručitele. V současnosti vkladatelé z těchto zrušených vkladů mají pohledávku odpovídající výši vkladu včetně úrokového příslušenství ke dni zrušení vkladového vztahu. Právo na uspokojení této pohledávky se odvozuje zejména od původního práva nakládat s vkladem na vkladní knížce na doručitele. Uvedená skutečnost plyne především z konstrukce vkladu na vkladní knížce na doručitele jako anonymního vkladu, jehož majitel není peněžnímu ústavu znám. Za těchto okolností je k uplatnění práva na výplatu pohledávky legitimován ten, kdo předloží vkladní knížku na doručitele. Tímto způsobem bylo konstruováno i právo na nakládání s vkladem za doby existence vkladového vztahu. U vkladních knížek na doručitele právní úprava

nedovolovala peněžnímu ústavu ani při založení vkladu ani při dalším ukládání a vybírání zkoumat, kdo je vkladatelem, popř. kdo vkladní knížku předkládá (§ 7 odst. 1 vyhlášky č. 47/1964 Sb.).

Podle § 783 odst. 2 ObčZ při založení vkladu na vkladní knížce na jméno musí vkladatel prokázat svou totožnost. Vkladní knížka na jméno je vystavena na jméno, příjmení, adresu a datum narození fyzické osoby vkladatele, nebo název či obchodní firmu, sídlo a identifikační číslo právnické osoby. Právní povahu knížky na jméno má pouze vkladní knížka, jež je takto výslovně označena. Nepostačí, že je ve vkladní knížce uvedeno jméno určité osoby. S vkladem na vkladní knížce na jméno je oprávněn nakládat ten, na jehož identifikační údaje byla vkladní knížka vystavena. Při nakládání s vkladem je oprávněný vkladatel povinen předložit vkladní knížku a zároveň prokázat svou totožnost peněžnímu ústavu. Teprve po ověření skutečnosti, že vkladní knížku předložila osoba totožná s osobou na jejíž jméno nebo název byla vkladní knížka vystavena, peněžní ústav opravňuje k provedení majetkové dispozice s vkladem podle pokynu vkladatele.

Cestovní vkladní knížka se vystavovala pouze na jméno. Její vystavení však upravovala zvláštní právní úprava, která zakládala povinnost vystavit vkladateli vkladní knížku a průkazní lístek. Vklad bylo možné vyplatit, jen pokud byl spolu s cestovní vkladní knížkou současně předložen průkazní lístek. Prokázání totožnosti předložitele cestovní vkladní knížky nebylo třeba při výplatě částky do 400 Kč. Tato právní úprava platila až do 30.4.1990. Po tomto datu se vystavování a používání cestovní vkladní knížky utlumilo. Stávající právní úprava obsažená v § 783 odst. 2 poslední věta ObčZ není v praxi již využívána.¹⁴

S přihlédnutím k § 786 odst. 1 a § 787 odst. 2 ObčZ je třeba uvedenou právní úpravu identifikace vkladatele vztáhnout i na vklady na vkladních listech nebo další formy vkladů.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších právních předpisů (dále též „BankZ“), upravuje povinnost banky při identifikaci vkladatele zejména v souvislosti s právní úpravou pojištění pohledávek z vkladů. Z § 41c odst. 3 tohoto zákona plyne, že

¹⁴ Srov. Barák, J. v díle cit. v pozn. č. 8, s. 2349, Liška, P. in Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 2137 a násl.

banka je povinna zabezpečit identifikaci vkladatele při vedení jeho účtu nebo jiné formě přijetí jeho vkladu a identifikační údaje o vkladateli vést ve své evidenci.

Identifikačními údaji podle této úpravy se rozumí

- a) u fyzických osob jméno, příjmení, adresa, rodné číslo a nebylo-li přiděleno, datum narození, popřípadě identifikační číslo,
- b) právnických osob obchodní firma nebo název právnické osoby, její sídlo a u tuzemských právnických osob též identifikační číslo.

Shora uvedené identifikační údaje musí být uvedeny ve smlouvě o účtu, ve vkladní knížce a na vkladovém certifikátu, vkladním listu či jiném obdobném dokumentu potvrzujícím přijetí vkladu.

Dalším požadavkem na zjištění totožnosti je úprava obsažená v zákoně č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů. Podle § 2 odst. 1 písm. a/ tohoto zákona je banka povinna identifikovat účastníky při uzavření smlouvy o účtu, nebo vkladu na vkladní knížce nebo vkladním listu, nebo sjednávání jiné formy vkladu. Identifikací se pro účely tohoto zákona rozumí¹⁵

- a) u fyzické osoby všechna jména a příjmení, rodné číslo, a nebylo-li přiděleno, datum narození, místo narození, pohlaví, trvalý nebo jiný pobyt a státní občanství; jde-li o podnikající fyzickou osobu, též její obchodní firma, odlišující dodatek nebo další označení, místo podnikání a identifikační číslo,
- b) u právnické osoby obchodní firma nebo název včetně odlišujícího dodatku nebo dalšího označení, sídlo, identifikační číslo nebo obdobné číslo přidělované v zahraničí; u osob, které jsou jejím statutárním orgánem nebo jeho členem, údaje podle písmene a).

Průkazem totožnosti se pro účely zákona č. 253/2008 Sb., se rozumí doklad vydaný orgánem veřejné správy, v němž je uvedeno jméno a příjmení, datum narození a z něhož je patrná podoba, popřípadě i jiný údaj umožňující identifikovat osobu, která doklad předkládá, jako jeho oprávněného držitele.

Je-li účastník zastoupen základě plné moci, provádí se identifikace zmocněnce shora uvedeným způsobem a dále předložením plné moci s úředně ověřeným podpisem.

¹⁵ § 5 zákona č. 253/2008 Sb.

5. Práva a povinnosti stran

Práva a povinnosti účastníků smlouvy o vkladu vyplývají především z právních předpisů a smlouvy o vkladu. Význam právní úpravy vyplývající z právních předpisů je umocněn skutečností, že smlouva o vkladu nemá obligatorně stanovenou písemnou formu a zpravidla písemně v praxi uzavírána není. Vzhledem k tomu je obtížnější, ostatně jako u každé ústní dohody, určit obsah smluvního ujednání zejména v případě sporu. V tomto světle se zvyšuje význam práv a povinností účastníků smlouvy určených právním předpisem.

Základním principem právní úpravy občanského zákoníku je rovnoprávné postavení účastníků vkladového vztahu. Tento princip se projevuje zejména při sjednávání smlouvy o vkladu a při realizaci práv a povinností ze smlouvy vzniklých.

Při sjednávání smlouvy o vkladu je rovnoprávnost peněžního ústavu a vkladatele vyjádřena zejména v právu vkladatele zvolit peněžní ústav pro uzavření smlouvy (tato volba je částečně omezena faktickou nabídkou peněžních ústavu na uzavření takové smlouvy) a v právu peněžního ústavu odmítnout návrh na uzavření smlouvy o vkladu (k tomu srov. výklad výše).

Průběh jednání o obsahu smlouvy o vkladu je limitován skutečností, že smlouva o vkladu je zpravidla tzv. adhezní smlouvou, tj. dohodou, jejíž obsah předem určen návrhem peněžního ústavu a možnost k jednání o obsahu jednotlivých ustanovení je předem omezena.

V případě smlouvy o vkladu je adhezní povaha smlouvy částečně vyvážena skutečností, že z právní úpravy smlouvy vyplývají vkladateli především práva a peněžnímu ústavu zejména právní povinnosti.

Vkladatel má za všech okolností právo na úroky či jiné majetkové výhody. Tento nárok mu vzniká přímo ze zákona (*ex lege*) a peněžní ústav se nemůže povinnosti jednostranně ani smluvně zprostit. Úroky se dají považovat za cenu peněz, kterou platí banka vkladateli za to, že jí svěřil své peněžní prostředky a banka s nimi může dále podnikat. Pro vkladatele je to odměna za přenechání prostředků bance. Určení výše a druhu je výsostným právem peněžního ústavu. To zdůrazňuje § 37 prováděcí vyhlášky č. 47/1964 Sb., kde je stanoveno že, způsob úročení jednotlivých druhů vkladů a půjček se řídí obchodními podmínkami organizace. Podle § 779 ObčZ, má vkladatel

právo na úroky nebo jiné majetkové výhody stanovené peněžním ústavem v souladu s opatřeními podle zvláštních právních předpisů. V současné době nejsou v platnosti žádná omezení či hranice pro stanovení výše úroku a jeho stanovení podléhá výhradně pravomocí peněžního ústavu a není ovlivněno právní regulací. Není vydán žádný zvláštní právní předpis, který by stanovil výši úroků. Úrok je pro vkladatele jedno z rozhodujících kritérií pro posouzení u kterého peněžního ústavu vklad uskuteční. Úrok je *peněžní částka vyjádřena v procentní výši z vložených peněžních prostředků*.¹⁶ Výše peněžního úroku se stanoví vzhledem k tomu, zda se jedná o vklad splatný na požádání vkladatele či až po uplynutí předem dohodnuté lhůty nebo v závislosti na výši vložených prostředků, kdy výše úroků je rozdělena do několika pásem (tzv. pásmové úročení vkladu¹⁷). Výše úroku bývá také často určována konkurencí mezi peněžními ústavu, což odpovídá tržnímu charakteru ekonomiky a důsledkům konkurenčního boje o klienta.

Výše úroku nebývá zpravidla vyjádřena ve smlouvě a pokud by chtěla banka úrokovou sazbu změnit, musí vkladatele informovat. Úroky či změna úroků bývají nejčastěji vyjádřeny v opatření banky. Jestliže se peněžní ústav zavázal po určitou dobu plnit dohodnutý závazek, nemůže jednostranně podmínky změnit a je původní nabídkou vázán až do uplynutí sjednané doby. Majetkovou hodnotou, kterou vkladatel získává se rozumí například výhra nebo prémie - podle typu vkladní knížky.¹⁸

Oproti vkladateli má peněžní ústav zejména povinnosti. Mezi základní patří na požádání vkladatele vydat peněžní prostředky. Doba splnění závazku není výslovně stanovena a pokud není stanovena smluvně použije se obecná úprava občanského zákoníku konkrétně § 563, kde je stanoveno, že není-li doba splnění dohodnuta, stanovena právním předpisem nebo určena v rozhodnutí, je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán. V praxi peněžní ústav plní závazek ještě v den, kdy byl o to požádán. Vyšší částky zvláště pokud se jejich výběr uskutečňuje u menších poboček peněžních ústavů, však bývají vyplaceny až den následující po požádání vkladatele o plnění.

¹⁶ Liška, P., v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2125.

¹⁷ *Pásmové úročení* - výše úrokové sazby je závislá na měně, splatnosti a výši vkladu

¹⁸ Vyhláška č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům stanoví že, (1) Peníze lze ukládat zejména na tyto druhy vkladních knížek: a) na obyčejné vkladní knížky, b) na výherní vkladní knížky, c) na cestovní vkladní knížky.

Z hlediska důvěry vkladatele je důležité ustanovení § 14 BankZ, které ukládá bankám povinnost trvale udržovat platební schopnost jak v české tak i v cizích měnách a dodržovat pravidla likvidity a bezpečného provozu, stanovená ve Věstníku České národní banky. Je to zejména stanovení podmínek tvorby povinných minimálních rezerv a výše likvidních prostředků. Pravidla jsou závazná pouze pro banky a ty je musí promítnout do svých smluv. Nejen banky ale také spořitelní a úvěrní družstva jsou vázána pravidly obezřetného podnikání¹⁹ a v případě závažných pochybení a nedostatků na straně banky, které mohou vést k ohrožení její stability, může Česká národní banka uvalit na banku nucenou správu.²⁰ Česká národní banka zároveň převzala dohled nad družstevními záložnami po Úřadu pro dohled nad družstevními záložnami, který ukončil svou činnost v roce 2006 na základě zákona č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem a s účinností od 1.4.2006. Nucený správce může s předchozím souhlasem České národní banky částečně či zcela pozastavit právo vkladatelů nakládat s jejich vklady.²¹

Povinnosti peněžního ústavu vyplývají především ze smlouvy o vkladu, občanského zákoníku a dalších právních předpisů, zejména ze zákona o bankách a zákona č. 87/1995 Sb., v platném znění. Mezi ostatní povinnosti patří zachovávání bankovního tajemství o obchodech mezi peněžním ústavem a vkladatelem, jemu poskytnutých peněžních službách, o stavech jeho účtu a depozit.²² Poskytnutí informací je vázáno na souhlas majitele účtu bez něho nesmí banka poskytovat informace jiným osobám, pokud bankovní zákon nestanoví jinak. Podobná úprava platí pro družstevní záložny, které jsou také povinny zachovávat v tajnosti a chránit před zneužitím údaje o svém členovi.²³

6. Nakládání s vkladem

Dle § 780 odst. 1 ObčZ má vkladatel, a v zákonem stanovených případech i jiná oprávněná osoba, právo s vkladem nakládat.

¹⁹ Vyhláška č. 123/2007

²⁰ § 27 až 33 BankZ.

²¹ § 29 odst. 3 BankZ.

²² Bankovní tajemství § 38 BankZ.

²³ § 25b zákona č. 87/1995 Sb.

Od okamžiku uzavření smlouvy, v případě reálné smlouvy o vkladu tedy od složení vkladu vkladatelem a jeho převzetí peněžním ústavem, má vkladatel právo nakládat s vkladem. Právo nakládat s vkladem zahrnuje zejména právo peněžní prostředky vybrat, nakládat s přírůstků k vkladu, vklad navyšovat či ho použít k jinému vkladu u téhož peněžního ústavu po předložení potvrzení o vkladu.

Právo nakládat s vkladem nelze považovat za výraz vlastnického práva vkladatele k vloženým prostředkům, neboť peněžní prostředky přecházejí do vlastnictví peněžního ústavu. Vkladatel má postavení věřitele a náleží mu pohledávka za peněžním ústavem na základě vložení vkladu. Peněžní ústav se okamžikem vložení stává majitelem peněžních prostředků a má právo s nimi nakládat, resp. podnikat. Zároveň má však peněžní ústav také povinnost vést vklad v účetních knihách a povinnosti vyplatit vkladateli vklad, jestliže o to požádá.

Vkladateli náleží právo nakládat s vkladem, resp. disponovat s pohledávkou. Mezi vkladatelská práva patří např. výběr vkladu či použití peněžního prostředku k jinému vkladu. Nejvýznamnější otázkou v této souvislosti je zda do obsahu pojmu nakládání s vkladem patří také tzv. přívklad. Přívklad znamená vložení peněžních prostředků na již existující vklad. Vzhledem ke skutečnosti, že pojem „nakládání s vkladem“ není vymezen pozitivní právní úpravou, je třeba se pokusit o jeho výklad. Zejména s přihlédnutím k používání tohoto pojmu v právní úpravě a při realizaci smlouvy o vkladu.

Budeme-li vycházet z definování pojmu vklad obsaženém v zákoně o bankách, podle kterého se vkladem rozumí svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na výplatu, je vklad nutno považovat za pohledávku vkladatele za peněžním ústavem. Logicky se pak podává, že nakládání s vkladem je nakládání s pohledávkou, což zahrnuje jak její snížení, tak i její zvýšení. Tento výklad však způsobuje v praxi reálné obtíže a není zcela respektován (viz dále).

Vkladem nakládá vkladatel a popřípadě i další osoby. Postavení vkladatele se vztahuje i na jeho právního nástupce.

Za osobu vkladatele mohou jednat zákonní zástupci nebo zástupci na základě plné moci. Zákonná úprava smlouvy o vkladu na vkladní knížce neobsahuje specifický požadavek týkající se úpravy plné moci, jak je tomu v ustanovení § 709 odst. 3 ObchZ, upravujícího smlouvu o běžném účtu. V případě smlouvy o běžném účtu je stanoveno,

že uzavřít nebo změnit smlouvu o běžném účtu anebo ukončit vztah založený smlouvou o běžném účtu je oprávněn majitel účtu. Jiná osoba než majitel účtu může nakládat s účtem jen na základě zvláštní plné moci udělené majitelem účtu, na níž je jeho podpis úředně ověřen. Úřední ověření podpisu se nevyžaduje, je-li plná moc udělena před bankou.

V souvislosti s právem vkladatele udělit další osobě plnou moc k nakládání s vkladem se jako rozhodující jeví přístup peněžního ústavu k takové plné moci. Peněžní ústav bude při posuzování plné moci zkoumat zejména její průkaznost a obsah. Z hlediska požadavku na průkaznost půjde zejména o ověření, zda projev vůle zmocnitele udělený zmocněnci k nakládání s vkladem byl průkazně udělen majitelem vkladu, resp. osobou oprávněnou k nakládání s vkladem. Takové ověření bude zahrnovat určitě požadavek písemné formy plné moci a ověření, že podpis na plné moci byl proveden zmocnitelem. Kromě úředního ověření lze očekávat i ověření udělení plné moci před zaměstnancem peněžního ústavu. Takový přístup lze předpokládat především vzhledem k obecné praxi peněžních ústavů zejména podle právní úpravy smlouvy o běžném účtu. Nutné je také zmínit požadavek obezřetnosti banky dle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, kde v § 12 odst. 1 je stanoveno, že banka nebo pobočka zahraniční banky je povinna při výkonu své činnosti postupovat obezřetně, zejména provádět obchody způsobem, který nepoškozuje zájmy jejich vkladatelů z hlediska návratnosti jejich vkladů a neohrožuje bezpečnost a stabilitu banky.

Obezřetný postup při posuzování plné moci je u peněžního ústavu vyvolán tím, že by odpovídal vkladateli v případě neoprávněného vydání vkladu. V souvislosti s právní úpravou vkladů na vkladních knížkách je třeba uvést, že v současné právní úpravě je podstatný rozdíl oproti dřívějšímu možnému nakládání s vkladem jakoukoli osobou, která předložila vkladní knížku či vkladní list, pokud zněly na doručitele. V tom případě neměl peněžní ústav povinnost zjišťovat, zda je osoba předkládající oprávněna s vkladem nakládat. Za dřívější právní úpravy v případě vkladů na doručitele odpadala nezbytnost prokazování plné moci k nakládání s vkladem.

Oprávněnou osobou, na kterou přešla práva z vkladového vztahu v důsledku určité skutečnosti, může být právní nástupce např. dědic v rámci dědického řízení, postupník u postoupení pohledávky, nájemce v rámci nájmu podniku či nabyvatel v důsledku prodeje podniku.

Po smrti vkladatele může být osobou oprávněnou nakládat s dědictvím správce dědictví. Správce dědictví může být ustaven na základě rozhodnutí zůstavitele postupem určeným podle § 480d ObčZ, nebo usnesením soudu podle § 175f OSŘ, vyžaduje-li to obecný zájem nebo důležitý zájem účastníků.

Správce dědictví určený zůstavitelem podle § 480d ObčZ při výkonu své funkce vykonává práva a plní povinnosti, které ke svěřenému majetku příslušely zůstaviteli. Úkony přesahující rámec obvyklého hospodaření však může učinit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu. Správce dědictví svou funkci musí vykonávat s péčí řádného hospodáře. Za škodu, kterou by způsobil porušením svých povinností, odpovídá podle § 420 ObčZ. Dokud správa dědictví trvá, nemohou dědici s majetkem náležejícím do dědictví, který byl svěřen správci dědictví, nakládat nebo s ním činit jiná opatření.

Správce dědictví určený soudem podle § 175f OSŘ musí ve smyslu odstavce 5 citovaného paragrafu vykonávat svou funkci řádně. Podle § 175f odst. 8 OSŘ je správce povinen podávat soudu zprávy o své činnosti.

Z výše uvedeného vyplývá, že správce dědictví určený zůstavitelem není oprávněn k nakládání s vkladem mimo obvyklé hospodaření. Vymezení hranice obvyklého hospodaření bude záviset na posouzení konkrétních okolností každého případu. Případné překročení oprávnění správce dědictví zakládá jeho právní odpovědnost dědicům. V této souvislosti se podává otázka, zda provedení úkonů správce dědictví překračujících obvyklé hospodaření spočívajících v nakládání s vkladem (např. výběr celého vkladu a jeho převod na účet správce dědictví) mohou založit odpovědnost peněžního ústavu za umožnění takového úkonu. Až judikatura v konkrétních případech zjedná jasno v této otázce, a tím i osvětlí, zda je peněžní ústav povinen zkoumat oprávněnost právního jednání správce dědictví při nakládání s vkladem.

Vkladatel může pozbýt možnost s vkladem po určitou dobu nakládat a toto právo získává jiná osoba. To jsou zejména případy výkonu soudního rozhodnutí, kdy osobou oprávněnou je soud. Soud bude oprávněn k nakládání s vkladem při provedení výkonu rozhodnutí podle § 334 OSŘ. Obdobně přechází právo nakládat s vkladem v případě exekuce prováděné soudním exekutorem dle § 67 zákona č. 120/2001 Sb., exekučního řádu v platném znění na soudního exekutora.

V dědickém řízení může soud vázat výplatu vkladu až na skončení řízení, kdy možnost nakládat s vkladem přechází na oprávněného dědice. Podrobnější úprava je v § 85 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, kde je v odstavci 1 stanoveno, že má-li být proveden zákaz výplaty z vkladů na vkladní knížce, sdělí soudní komisař bance, u které je účet veden, že s účtem nesmí být nakládáno bez souhlasu soudu.

V právních předpisech jsou určeny i další případy, kdy peněžní ústav výplatu vkladu na žádost vkladatele neprovede:

- úřední zákaz (např. zavedení nucené správy Českou národní bankou u určitého peněžního ústavu - § 27 BankZ),
- zákaz výplaty vkladu vydaný peněžním ústavem samotným (ohlášení ztráty nebo odcizení vkladní knížky nebo vkladního listu ještě před vlastním zahájením umořovacího řízení § 14 a § 16 vyhlášky č. 47/1964 Sb.).

7. Vinkulace vkladu

Podle § 780 odst. 2 ObčZ vkladatel může v dohodě s peněžním ústavem vázat (vinkulovat) výplatu vkladu na sdělení hesla nebo na splnění jiné podmínky. Vinkulace vkladu je opatření směřující k omezení výplaty vkladu a je vázáno na splnění určitých podmínek. Jde o opatření, které ovlivňuje nakládání s vkladem.

Vzniká na základě dohody mezi vkladatelem a bankou o vázání výplaty vkladu, U jednotlivých forem vkladů se vinkulace vyznačuje přímo v dokumentech určených k nakládání s vkladem (vkladní knížka, vkladní list atp.). Dohoda může být sjednána jak při uzavírání dohody o vkladu nebo také za trvání smlouvy o vkladu. Smyslem dohody o vinkulaci je zejména ochrana vkladatele před neoprávněným nakládáním s vkladem ze strany třetí osoby například při ztrátě nebo odcizení potvrzení o vkladu (např. vkladní knížky) tím, že nakládání s vkladem je podmíněno sdělením hesla či splněním jiné podmínky dohodnuté mezi vkladatelem a peněžním ústavem.

Vázanost výplaty vkladu na splnění určité podmínky musí být v listině, která opravňuje s vkladem nakládat, vyznačena. Osoba jinak oprávněná s vkladem nakládat je při dispozici s vkladem spočívající v jeho výběru povinna splnit další podmínku.

Tímto opatřením je zamezeno ve výplatě vkladu, která by byla v rozporu se zájmem vkladatele nebo v nesouladu se sjednanými podmínkami vinkulace.

Význam vinkulace byl značný zejména u dřívějších vkladů na vkladní knížky na doručitele, kdy zneužití této formy vkladních knížek v případě jejich ztráty či odcizení bylo velmi reálné. Bližší úprava vymezení způsobu vinkulací, jejich druhů, podmínek vzniku a zániku je obsažena zejména v § 6 vyhlášky č. 47/1964 Sb., v platném znění. Úprava se vztahuje výslovně jen na vkladní knížky, podle § 786 odst. 1 ObčZ²⁴ se úprava vinkulace použije analogicky také na vkladní listy a ostatní formy vkladů.

Z § 6 odst. 1 vyhlášky č. 47/1964 Sb. vyplývá, že existují tři druhy vinkulace vkladů a to:

- vinkulace na heslo,
- vinkulace na přivolení třetí osoby a
- vinkulace na skutečnost o níž je jisto, že nastane.²⁵

Vázanost výplaty vkladu na heslo je dohoda mezi peněžním ústavem a vkladatelem, že disponovat s vkladem lze až po sdělení dohodnutého hesla. To znamená, že i kdyby osoba předložila potvrzení o vkladu (např. vkladní knížku) legitimující ji k výběru vkladu, avšak nesdělila by heslo, peněžní ústav nemůže vklad vyplatit. Změna nebo zrušení hesla je možná na žádost oprávněné osoby, tedy osoby která sdělí heslo nebo prokáže, že jí vklad náleží.

Podle § 780 odst. 3 ObčZ., nezná-li vkladatel heslo, musí prokázat, že mu vklad náleží. Jde o zrušení vinkulace na neznámé heslo. Vkladatel může heslo zapomenout v důsledku ztráty paměti jako následek úrazu nebo stáří, může ho také zapomenout, protože s vkladem dlouhou dobu nenakládá či neznalost hesla může být důsledkem skutečnosti, že vinkulaci zřídila jiná osoba.

Prokazování skutečnosti, že vklad náleží konkrétní osobě, se zpravidla provádí v soudním řízení proti peněžnímu ústavu. Zákon nestanoví způsob jakým je třeba prokázat, že osobě neznající heslo vklad opravdu náleží. Jedním z rozhodujících kritérií bude v rámci dokazování zejména, zda osoba prohlašující se za vkladatele (žalobce)

²⁴ § 786 odst. 1 Vkladní list je potvrzením peněžního ústavu o pevném jednorázovém vkladu. Výše vkladu je uvedena na vkladním listu. Jinak se na vkladní list vztahují přiměřeně ustanovení tohoto zákona o vkladních knížkách

²⁵ § 6 odst.1 Vkladatel může u úřadovny spořitelny, která vede vklad, vázat (vinkulovat) výplaty z obyčejné vkladní knížky a z výherní vkladní knížky na heslo, na přivolení třetí osoby (jiného občana nebo organizace) nebo na skutečnost, o níž je jisto, že nastane. Při vázání výplaty na skutečnost, o níž je jisto, že nastane, je vkladatel povinen prokázat svou totožnost.

bude znát důležité údaje jako např. podrobnosti o výši základního vkladu, datum uzavření smlouvy o vkladu a vystavení potvrzení vkladu (vkladní knížka, vkladní list apod.), celkovou výši zůstatku a jiné skutečnosti. Při dokazování se uvádějí údaje, jejichž znalosti zpravidla osvědčuje, že jde o skutečného vkladatele.

Má-li peněžní ústav zato, že osoba neznající heslo, je oprávněna s vkladem nakládat, může vklad vyplatit. Peněžní ústav v takovém případě však zároveň zpravidla vyžaduje čestné prohlášení osoby o oprávnění s vkladem nakládat a její písemný závazek uhradit peněžnímu ústavu způsobenou škodu, jestliže by taková škoda v budoucnu vznikla v důsledku toho, že vklad nebyl vyplacen oprávněné osobě.

Vklad může být vázán na přivolení třetí osoby, kterou může být jak fyzická tak i právnická osoba. Tato osoba musí být odlišná od osoby vkladatele i peněžního ústavu. Podstatou dohody o vinkulaci v tomto případě je, že vklad nebo jeho část mohou být vyplaceny pouze se souhlasem třetí osoby, která je označena samotným vkladatelem.

Vinkulace na přivolení třetí osoby přichází v úvahu nejčastěji v případě vkladů náležejících osobám, které jsou omezeny či zbaveny způsobilosti k právním úkonům, osobám nezletilým, a to z důvodu možného konfliktu zájmů zákonných zástupců je pak nakládání s vkladem vázáno na přivolení soudu nebo opatrovníka. Vinkulaci je možné užít také jako jistotu pro věřitele v případě, že majitel vkladu je jeho dlužníkem na základě půjčky nebo úvěru. Bez souhlasu věřitele, resp. věřitelů nelze s vkladem nakládat. Vázanost na přivolení třetí osoby lze zrušit jen se souhlasem této osoby nebo na základě pravomocného rozhodnutí soudu (např. řešení situace pro případ smrti třetí osoby).²⁶

Posledním typem vinkulace je vázanost na skutečnost, o níž je jisto, že nastane. Jde o dohodu mezi vkladatelem a peněžním ústavem o tom, že vklad může být vyplacen až při splnění podmínky uvedené vkladatelem. V praxi je známa pouze podmínka stanovení určitého data. Podle § 6 odst. 1 vyhlášky č. 47/1964 Sb., je při vázání výplaty na skutečnost, o níž je jisto, že nastane, vkladatel povinen prokázat svou totožnost. Peněžní ústav totiž musí znát osobu, která výplatu váže. Jen ona má totiž právo tuto vinkulaci kdykoli změnit či zrušit. Zemře-li oprávněná osoba, toto právo přechází podle § 6 odst. 2 vyhlášky č. 47/1964 Sb. a ve smyslu právní úpravy řízení o

²⁶ Může být vyřešeno také např. ustanovením, že pro případ smrti třetí osoby, vinkulace zaniká.

dědictví v občanském soudním řádu na soud příslušný k projednání dědictví.²⁷ Právní nástupce zemřelého vkladatele nemůže sám vinkulaci změnit.

Vinkulace samotná není překážkou výkonu rozhodnutí, jehož předmětem je vázaný vklad. Podle § 6 odst. 3 vyhlášky č. 47/1964 Sb., se z vkladní knížky, která je předmětem výkonu rozhodnutí soudu nebo úřadu, provede výplata, i když je vinkulována, bude-li zároveň s vkladní knížkou předloženo potvrzení, že nařízení o výkonu rozhodnutí je vykonatelné. Je-li předmětem výkonu rozhodnutí cestovní vkladní knížka, provede spořitelna výplatu i bez předložení průkazního lístku.

8. Vklady na vkladních knížkách

8.1. Vkladní knížka a její náležitosti

Podle § 781 odst. 1 ObčZ přijetí vkladu potvrdí peněžní ústav vkladní knížkou upravenou tak, aby z ní byla zřejmá výše vkladu, jeho změny a konečný stav.

Smlouva o vkladu na vkladní knížce je zvláštní formou obecné smlouvy o vkladu. Smlouva se řídí právní úpravou smlouvy o vkladu a zvláštní právní úpravou pro smlouvy o vkladu na vkladní knížce.

Právní podstatou smlouvy o vkladu na vkladní knížce je složení vkladu vkladatelem a přijetí vkladu peněžním ústavem. Přijetí vkladu peněžní ústav musí potvrdit zvláštním potvrzením – vkladní knížkou.

Vkladní knížka je zvláštní doklad držitele vkladu, který je mu předáván při přijetí vkladu peněžním ústavem. Vkladní knížka je potvrzením peněžního ústavu o existenci a výši vkladu. Musí být proto upravena tak, aby z ní byla zřetelná výše vkladu, jeho změny a konečný stav. S vkladem nelze nakládat bez předložení vkladní knížky.

Vkladní knížka se tímto charakterem blíží cennému papíru, není však označena jako cenný papír občanským zákoníkem, ani není uvedena v § 1 ZoCP mezi cennými papíry. Podle právní úpravy nelze tudíž o vkladní knížce tvrdit, že je cenným papírem.

²⁷ Dřívější právní úprava toto právo přiznávala státnímu notářství.

Dřívější právní předpisy vkladní knížku výslovně označovaly za cenný papír. Šlo zejména o § 1 zákona č. 229/1949 Sb., o vkladních knížkách a § 18 odst. 2 zákona č. 84/1952 Sb., o organizaci peněžnictví.

Právní předpisy nevymezují pojem cenného papíru. Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších právních předpisů obsahuje pouze demonstrativní výčet druhů cenných papírů. Další právní předpisy upravují různé cenné papíry aniž určují obecnější charakteristiku cenného papíru. Definice cenného papíru je v důsledku nedostatku příslušné právní úpravy pouze věcí nauky.

V nejobecnějším smyslu je cenný papír listina, která představuje právo vlastníka listiny vůči tomu, kdo cenný papír vydal (emitoval).

Cenný papír je nositelem právního nároku, který je v něm ztělesněn (inkorporován), takže je pro vznik, existenci, převod a zánik nároku v zásadě nenahraditelný. Věřitel nemůže bez cenného papíru požadovat uspokojení svých nároků a dlužník naopak může odepřít plnění závazku, jestliže mu není cenný papír představující pohledávku odpovídající jeho závazku předložen.

Ustanovení § 1 odst. 1 ZoCP obsahuje příkladný výčet základních druhů cenných papírů. Zákon za cenné papíry považuje zejména na

- akcie,
- zatímní listy,
- poukázky na akcie,
- podílové listy,
- dluhopisy,
- investiční kupóny,
- kupóny,
- opční listy,
- směnky,
- šeky,
- náložné listy,
- skladištní listy,
- zemědělské skladištní listy

Demonstrativní výčet cenných papírů v zákoně o cenných papírech obsahoval až do účinnosti novelizace provedené zákonem č. 308/2002 Sb. (12.7.2002) úpravu, ze které vyplývalo, že cennými papíry jsou i jiné listiny, které zvláštní právní předpis za cenné papíry výslovně prohlásí. Vypuštěním tohoto ustanovení vzniká určitá pochybnost, zda se za cenné papíry nepovažují i listiny, které splňují kritéria cenných papírů, ale zákon je výslovně za cenné papíry neoznačuje. V takovém případě by znovu mohla být otevřena otázka, zda nepovažovat vkladní knížku za cenný papír. Moderní teorie však vkladní knížky jako cenný papír neuznává, protože vkladní knížka nemá hmotné právní účinky a není určena pro obchod. Vkladní knížka má pouze informativní charakter o tom, že vkladatel složil u peněžního ústavu určitou částku. Zápis ve vkladní knížce je rozhodný pouze v případě, že peněžní ústav neprokáže, např. zápisem ve svých účetních knihách, jinou výši vkladu.

Vkladní knížka je potvrzením o existenci a výši vkladu přijatého peněžním ústavem a o změnách vkladu. Od cenného papíru odlišuje vkladní knížku zejména možnost prokazovat nárok na jinou výši vkladu, než vyplývá z vkladní knížky.²⁸ Rozdíl mezi vkladní knížkou a cenným papírem je v tom, že právo vkladatele na výplatu vkladu není přímo uvedeno ve vkladní knížce. V případě ztráty či odcizení může majitel nakládat s vkladem až po umoření této vkladní knížky.

Zákon výslovně stanoví, že ve vkladní knížce musí být zaznamenána výše vkladu, jeho změna a konečný stav. Vkladní knížka by měla splňovat i další náležitosti, které vyplývají z obecné úpravy právních úkonů v § 37 odst. 1 ObčZ tj. musí obsahovat údaje, které činí závazek peněžního ústavu ze smlouvy o vkladu dostatečně určitým. Podrobnosti stanoví zejména § 3 vyhlášky č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům, podle něhož musí obsahovat údaje, které umožňují průkaznou identifikaci vkladového vztahu. Vkladní knížka obsahuje podle § 783 odst. 2 ObčZ.:
obchodní firmu peněžního ústavu včetně označení pobočky, u které je vklad uložen

- označení druhu vkladní knížky, jestliže nejde o obyčejnou vkladní knížku
- u vkladních knížek na jméno u fyzické osoby její jméno, příjmení, datum narození a adresa, u právnické osoby její název včetně sídla a identifikační znak.

Vkladní knížky mohou dále obsahovat údaje, které jsou důležité k identifikaci vkladu (např. číslo vkladového účtu). Do vkladní knížky se rovněž zapisují

²⁸ Judikát: NS 29 Cdo 479/2000

- záznamy o zřízení a zrušení vinkulace vkladu,
- výpovědní lhůta je-li dohodnuta,
- všechny údaje a skutečnosti, které ovlivňují právo vkladatele.

V některých případech vkladní knížka obsahuje pravidla a podmínky pro nakládání s vkladem, vznik nároku na úrok nebo jinou majetkovou hodnotu. Tato ustanovení jsou vytištěna nebo vložena do vkladní knížky. Obecně by uvedená pravidla bylo možno charakterizovat jako určité obchodní podmínky peněžního ústavu. Uzavřením smlouvy o vkladu a převzetím vkladní knížky vkladatelem se takové podmínky stanou platnou součástí smlouvy o vkladu, pokud se tak strany dohodly při uzavření smlouvy o vkladu.

Peněžní ústav je povinen vkladní knížku vydat a předat vkladateli při uskutečnění vkladu s vyznačením jeho výše. Vkladní knížka je potvrzením peněžního ústavu o existenci a výši vkladu. Každá změna musí být zaznamenána, tedy např. zvýšení vkladu předáním dalších peněžních prostředků anebo snížením jejich částečným vybráním. Záznam musí být pořízen také v případě bezhotovostního převodu vkladu při podnikovém spojení na základě poukazu peněžní částky zaměstnavatelem a to při nejbližším možném předložení vkladní knížky.

Rovněž se zapisují veškeré přírůstky, na které vznikl majiteli nárok. Pokud se jedná o vkladní knížku výherní, zapisuje se výhra při jejím předložení bez zbytečného odkladu po slosováno podle pravidel stanovených předem peněžním ústavem. Úroky se zaznamenávají vždy jednou za rok, a to po ukončení kalendářního roku a následujícím předložení vkladní knížky. Jiné majetkové výhody, např. prémie, se potom zapisují vždy při prvním jejím předložení po vzniku nároku na jejich proplacení.

Podle § 781 odst. 2 ObčZ není-li prokázána jiná výše vkladu, je rozhodný zápis ve vkladní knížce.

Z právní úpravy vyplývají tři základní požadavky na obsah vkladní knížky. Vkladní knížka musí obsahovat výši vkladu, tedy první úložku, změny vkladu a konečný stav vkladu. Současně s vystavením vkladní knížky do ní peněžní ústav zaznamená provedení a výši prvního vkladu. Změnou výše vkladu je míněno veškeré nakládání s vkladem, kdy se mění výše pohledávky vkladatele za peněžním ústavem, jde zejména o uskutečnění přívkadů, výběrů, připsání úroků z vkladu a jiných majetkových výhod – prémie či výhry. Současně s těmito náležitostmi musí být na

vkladní knížce zaznamenáno také datum, kdy byly peněžní transakce provedeny. U těchto položek může za určitých okolností dojít k rozdílu mezi jejich zapsáním ve vkladní knížce a v záznamech peněžního ústavu v účetních knihách, i přesto, že mají být ve vzájemném souladu.

Ustanovení § 781 odst. 2 ObčZ zakládá vyvratitelnou právní domněnku o výši vkladu. Pokud by se prokázalo, že účetní knihy peněžního ústavu nejsou v pořádku, považuje se zápis ve vkladní knížce za rozhodný.

Rozdílnost v zápisu ve vkladní knížce a nároku vkladatele nastane vždy před připsáním přírůstků.²⁹ V případě tzv. podnikového spoření, kdy jsou prostředky zaměstnavatelem zasílány bezhotovostně na účet vkladu na vkladní knížce rovněž nemůže souhlasit původní zápis o výši zůstatku vkladu ve vkladní knížce se záznamem v účetnictví peněžního ústavu. V takovém případě má samozřejmě přednost záznam z účetních knih peněžního ústavu.

Další případ rozdílu může nastat v případě selhání lidského faktoru³⁰, které způsobí špatné zapsání změny vkladu. Případný spor mezi vkladatelem a peněžním ústavem rozhoduje vždy soud a podat žalobu může jak dotčený vkladatel tak i dotčený peněžní ústav. Možnost prokazovat jinou výši vkladu, než vyplývá z vkladní knížky je také jedním z odlišujících znaků vkladní knížky od cenného papíru. Na jeho základě může být plněno pouze plnění vyplývající z jeho obsahu.

8.2. Nakládání s vkladem

Podle § 783 odst. 1 ObčZ nelze bez předložení vkladní knížky s vkladem nakládat.

Oprávnění nakládat s vkladem představuje základní právo vkladatele. Výkon tohoto oprávnění je však podmíněn předložením vkladní knížky peněžnímu ústavu. O problematice nakládání s vkladem bylo již pojednáno v souvislosti s obecnou úpravou smlouvy o vkladu. Na tomto místě budou zmíněny zejména určité specifické otázky

²⁹ Výhry, prémie a jiné majetkové výhody

³⁰ např. chybná aplikace úrokové sazby nebo herního plánu, či nepřipsání těchto hodnot peněžním ústavem vůbec

spojené se zvláštní úpravou smlouvy o vkladu na vkladní knížce. Jde o otázky spojené zejména s povahou vkladní knížky, jako potvrzení o existenci vkladu.

Nakládání s vkladem na vkladní knížce není zákonem definováno, není však ani předmětem doktrinního výkladu nebo soudní judikatury. Při výkladu je proto nutné vycházet z právního vymezení vkladu. Vklad na vkladní knížce je považován za pohledávku vkladatele, resp. závazek peněžního ústavu. Nakládáním s vkladem na vkladní knížce se rozumí zejména změna výše pohledávky. V této souvislosti v praxi nikdy nevznikaly otázky, zda se výběr části nebo celého vkladu považuje za nakládání s vkladem. K uskutečnění výběru z vkladu z vkladní knížky je třeba jejího předložení peněžnímu ústavu; bez předložení vkladní knížky nelze výběr vkladu nebo jeho části (tj. snížení pohledávky vkladatele a závazku peněžního ústavu) připustit. V případě uskutečnění tzv. příkladu, tj. vložení další peněžní částky k již existujícímu vkladu, dochází ke změně pohledávky - jejímu navýšení. Pokud by se za nakládání s vkladem považovalo každé navýšení pohledávky, činilo by v praxi určité obtíže dodržení povinností pro nakládání s vkladem na vkladní knížce stanovených v zákoně. Na stávající vklad by nebylo možné vložit peněžní prostředky, tzv. přívkady, bez předložení vkladní knížky. Takový výklad by vylučoval možnost vkládat peněžní prostředky bezhotovostním platebním stykem. Bezhotovostní platební styk na účty vkladů na vkladních knížkách v zásadě dovozen není, ale v minulosti byla připuštěna a podporována forma tzv. podnikového spoření.³¹

Za nakládání s vkladem lze považovat i změnu v osobě účastníka smlouvy o vkladu na vkladní knížce. Vzhledem ke skutečnosti, že vklad je pohledávkou, uskuteční se změna věřitele na základě § 524n. ObčZ písemnou smlouvou o postoupení pohledávky z vkladu na vkladní knížce. Peněžní ústav na žádost vkladatele vyznačí ve vkladní knížce identifikační údaje nového vkladatele, případně vystaví novou vkladní knížku. Oznámení o postoupení pohledávky z vkladu na vkladní knížce postupitel sděluje peněžnímu ústavu.. Postupitel musí předložit vkladní knížku a nechat vyznačit nového vkladatele, tj. postupníka, který musí být přítomen také, aby peněžní ústav mohl ověřit jeho identifikaci. Postupníkovi je pak předána vkladní knížka s upravenými údaji o vkladateli. V souvislosti s oznámením postupitele o postoupení pohledávky

³¹ V rámci podnikového spoření vkladatel uzavře smlouvu o vkladu na vkladní knížce a následně se dohodne se zaměstnavatelem, že určitá částka ze mzdy bude poukazována na účet vkladu této vkladní knížky bezhotovostním převodem.

z vkladu na vkladní knížce potupníkovi peněžní ústav zpravidla nepožaduje předložení smlouvy o postoupení pohledávky.

Po smrti vkladatele se v dědickém řízení vklad na vkladní knížce stává předmětem dědického řízení. Nabude-li právní nástupce vkladu na vkladní knížce dědictvím, vyznačí peněžní ústav převod vkladu na nového vkladatele na jeho žádost a po prokázání dědického nároku. Pro prokázání dědického nároku je nezbytné doložit usnesení soudu o nabytí dědictví spolu s předložením vkladní knížky,³² a to i tehdy, jestliže dědic již nadále nechce být majitelem vkladu na vkladní knížce a přeje si smlouvu ukončit.

8.3. Třídění vkladních knížek

V současné době se v praxi lze setkat se dvěma formami vkladových vztahů na vkladních knížkách, a to s vkladními knížkami na jméno a vkladními knížkami na doručitele.

Vklady na vkladních knížkách na doručitele byly tradiční formou vkladového vztahu. V § 329 občanského zákoníku až do účinnosti novely zákonem č. 509/1991 Sb. bylo upraveno vydávání vkladních knížek na doručitele nebo na jméno. V § 330 odst. 2 této právní úpravy bylo dále stanoveno, že s vkladní knížkou na doručitele je oprávněn nakládat každý, kdo ji předloží. Vkladní knížky na doručitele mohly být vydávány pouze fyzickým osobám. Vkladní knížky na doručitele byly anonymní vkladní knížky, u kterých peněžní ústav nezkoumal ani při založení ani při dalším nakládání s vkladem, totožnost vkladatele, resp. předkladatele vkladní knížky³³. Peněžní ústav mohl žádat předložení průkazu totožnosti pouze v případě, že osoba nakládající s vkladem chtěla vyplatit vklad u jiné úřadovny, než u které byl vklad veden.³⁴ Zároveň peněžní ústav nebyl povinen vyplatit vklad u jiné provozovny než u té, u které byla smlouva o vkladu pořízena. Vkladní knížky na doručitele byly dříve hojně využívány a zatlačovaly vkladní knížky na jméno do pozadí. Nebyla-li vkladní knížka zatížena zákazem výplaty³⁵ nebo úředním zákazem výplaty vkladu, umořovacím řízením, vinkulací nebo

³² Pokud by např. nenašel vkladní knížku, musí ji umořit.

³³ § 7 prováděcí vyhlášky č. 47/1964

³⁴ § 5 odst. 2 vyhlášky č. 47/1964

³⁵ § 14, 16 vyhlášky č. 47/1964 Sb.

důvodným podezřením, že vklad je spojen s trestnou činností³⁶, vyplatil peněžní ústav předkladateli částku jím určenou bez toho, že by zkoumal jeho totožnost.

Po novele provedené zákonem č. 591/1991 Sb. byly vkladní knížky na doručitele vystavovány podle § 782 ObčZ v tehdy platném znění. Vydávání vkladních knížek na doručitele bylo ukončeno změnou občanského zákoníku zákonem č. 367/2000 Sb. Ustanovení § 782 ObčZ nově stanovilo, že vkladní knížka může být vystavena pouze na jméno. Zákon nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2001. Od tohoto data byly nadále vydávány pouze vkladní knížky na jméno a peněžní ústavy již neměly možnost vydávat vkladní knížky na doručitele. Novela však nezrušila již sjednané smlouvy o vkladu na vkladní knížce na doručitele. Vkladatelé tak nadále nakládali s těmito vklady, požadovali provedení záznamů do vkladní knížky na doručitele a žádali o její případné umoření, pokud byla ztracena či odcizena. Problém spočíval v tom, že novela neobsahovala žádná přechodná ustanovení ani neupravovala právní režim nakládání s dosud vydanými vkladními knížkami podle dřívějších právních předpisů. V praxi se pak vycházelo z právního názoru, že uzavřením smlouvy o vkladu na vkladní knížce byl účastníky smlouvy obsah právní úpravy akceptován a stal se součástí smluvní úpravy.³⁷ Nadále se tedy mohlo postupovat podle zrušené právní úpravy např. při vinkulaci, umořování vkladních knížek na doručitele.

Vkladové vztahy bylo později nutno právně upravit tak, aby byly v souladu s požadavky Evropského společenství. Účelem byla nejen harmonizace s právem Evropské Unie, ale zejména zabránění tzv. „praní špinavých peněz“. Bylo proto nezbytné zrušit smluvní vztahy založené na vkladních knížkách na doručitele, protože tyto stále umožňovaly provést vklad i výběr komukoli. Šlo tedy o opatření v boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, kde základní právní úpravu představoval zákon č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Ten však nebyl důsledný, protože sice zakázal vydávání nových vkladních knížek na doručitele, ale neřešil otázku již vydaných.

Tento nedostatek vyřešil zákonodárce až v čl. III zákona č. 126/2002 Sb., kterým se mění zákon o bankách, jenž zrušil veškeré vkladové vztahy potvrzené vkladními knížkami na doručitele ke dni 31. prosince 2002. Vkladatelé mohou vybrat svůj vklad nejpozději do deseti let od účinnosti zákona, poté se právo na výplatu vkladu promlčí.

³⁶ § 7 odst. 2 vyhlášky č. 47/1964 Sb.

³⁷ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2133.

Zákon skončil smluvní vztah mezi vkladatelem a peněžním ústavem. Nadále vkladateli náleží pouze pohledávka za peněžním ústavem ve výši konečného zůstatku vkladu, včetně úrokového příslušenství ke dni zrušení smlouvy. Vklad na vkladní knížce je zrušen, pohledávky vkladatelů nejsou nadále úročeny, protože jsou splatné. Na vkladních knížkách na doručitele nadále zůstává v současné době okolo 3 miliard Kč³⁸ a lidé mají na předložení vkladních knížek na doručitele k výběru hotovosti čas do konce roku 2012. Po uplynutí promlčecí lhůty právo na výběr zůstatku vkladu nezaniká, ale oslabuje; stává se nevynutitelným. Bude záležet na vůli peněžního ústavu, zda uplatní námitku promlčení či provede výplatu promlčeného vkladu. Pokud peněžní ústav namítne promlčení, nebude vkladatel moci zůstatek vkladu vymáhat úspěšně soudní cestou.

Současná právní úprava v § 782 ObčZ stanoví, že vkladní knížka může být vystavena pouze na jméno. Občanský zákoník výslovně neurčuje náležitosti vkladní knížky na jméno. Tyto náležitosti vyplývají z § 783 odst. 2 ObčZ, podle kterého je oprávněn s vkladem na vkladní knížce na jméno nakládat ten, na jehož jméno, příjmení, adresu a datum narození nebo identifikační znak právnické osoby je vkladní knížka vystavena.

V tomto paragrafu jsou vyjmenovány nejen identifikační údaje toho, kdo je oprávněn nakládat s vkladem, ale zároveň i náležitosti, které vkladní knížka na jméno musí obsahovat, aby tyto údaje bylo možné porovnat. Samozřejmým předpokladem je požadavek k předložení vkladní knížky peněžnímu ústavu.³⁹

Vkladní knížky na jméno jsou vystavovány na identifikační údaje vkladatele. U fyzické osoby to jsou jméno, příjmení, adresa a datum narození této osoby. U právnické osoby právní úprava v občanském zákoníku výslovně požaduje pouze identifikační znak. Tuto úpravu je třeba doplnit požadavkem vyplývajícím z § 41c odst. 1 a 3 BankZ, podle kterého identifikačními údaji se u právnických osob rozumí obchodní firma nebo název právnické osoby, její sídlo a u tuzemské právnické osoby též identifikační číslo. Pouze osoba s těmito identifikačními znaky je oprávněna s vkladem nakládat a nikomu jinému toto právo nepřísluší.

³⁸ Na anonymních vkladních knížkách České spořitelny měli lidé ke konci září roku 2008 uloženo 3,35 mld. Kč. Od počátku roku tak klienti spořitelny vybrali téměř 300 mil. Kč a od loňského září téměř 450 mil. Kč. Od počátku převodů v roce 2002 lidé vyzvedli z těchto knížek přibližně 116 mld. Kč.

³⁹ To je jeden ze znaků, který přibližuje vkladní knížky cennému papíru.

S vkladem na vkladní knížce může nakládat i ten, kdo vstoupí do práv a povinností vkladatele (dědic, právní nástupce) a nebo vkladatelův zmocněnec (zákonný, smluvní).

Za vkladatele mohou jednat další osoby, které jsou legitimovány k jednání jako právní zástupci vkladatele sui generis, např. insolvenční správce, správce konkursní podstaty, likvidátor, správce dědictví, správce podniku.

Jiné subjekty mohou s vkladem nakládat pouze na základě zákona. Může se tak stát výkonem rozhodnutí v případě, že přiznaná pohledávka nebyla vkladatelem dobrovolně splněna. Pak lze pohledávku uspokojit z vkladu na vkladní knížce. Na základě § 334 OSŘ⁴⁰ se vkladní knížky sepíší jako jiné věci a odevzdají se soudu. Vkladní knížku pak soud předloží příslušnému peněžnímu ústavu a vybere z ní částku, kterou má být pohledávka uspokojena. Výplata může být uskutečněna i v případě, že je vkladní knížka vinkulována.

Obdobná úprava se nachází v § 67 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád. Zde je osobou oprávněnou požádat peněžní ústav o splnění přikázané pohledávky soudní exekutor.

Vkladní knížky (na jméno, popř. na doručitele) se dále podle § 2 vyhlášky č. 47/1964 Sb., dále člení. Právní úprava obsahuje jejich demonstrativní výčet druhů vkladních knížek, které peněžní ústav může vystavit. Vklady lze ukládat na obyčejné vkladní knížky, výherní vkladní knížky a cestovní vkladní knížky.

Na obyčejné vkladní knížce se vklad úročí pevnou úrokovou sazbou. K úroku může být peněžním ústavem také poskytnuta jiná majetková výhoda (prémie apod.), jejíž výše je stanovena u jednotlivých druhů vkladů na základě úrokové sazby pro obdobný druh vkladu.

Výherní vkladní knížky se účastní slosování na získání prémie, výhry nebo jiné majetkové výhody. Slosování většinou probíhá 2x ročně v květnu a v listopadu⁴¹. Peněžní ústav provádí losování čísel těchto knížek a výhry jsou pak v podobě vyšších úroků anebo finančních premií. Peněžní ústav musí stanovit pravidla slosování, tedy herní plán, který nesmí být změněn do provedení slosování, pokud by změna byla

⁴⁰ Právní úprava v § 334 OSŘ je zvláštní úpravou k § 313, která nemůže být použita při uspokojení pohledávky výkonem rozhodnutí.

⁴¹ Příloha k vyhlášce č. 47/1964 Sb., která stanoví že: Slosovací období trvá od 1. května do 31. října a od 1. listopadu do 30. dubna příštího roku. Slosování je veřejné. Provádí je dvakrát do roka Česká státní spořitelna v květnu a v listopadu za účasti komise, jejíž členy pro tento účel jmenuje Ministerstvo financí.

v neprospěch vkladatelů. Musí být zveřejněn způsobem zajišťujícím všem vkladatelům možnost seznámit se s pravidly. Herní plán upravuje rozsah slosování, slosovací období, počet, výši a způsob vylosování výher, prémie a podobně. Slosování probíhá vždy veřejně a k zabezpečení kontroly a průběhu je ustavena slosovací komise s účastí veřejnosti. Stejně jako předchozí typ vkladních knížek mohou být slosovací vkladní knížky pouze na jméno.

Cestovní vkladní knížka se vystavovala pouze na jméno. S vkladem na cestovní vkladní knížce byl však ve stanovených případech oprávněn nakládat každý, kdo předložil vkladní knížku a průkazní lístek. Vkladatel nemusel žádat o vydání vkladní knížky jen u pobočky peněžního ústavu, ale mohl požádat také prostřednictvím pošty o vydání cestovní vkladní knížky u peněžního ústavu. Prostřednictvím pošty bylo možné nakládat s vkladem. Částka k výplatě byla standardně stanovena na 400 Kč na den, popř. částka jiné ve smlouvě stanovená. Při výplatě částky nepřevyšující 400 Kč za den nebylo třeba prokazovat, kdo vybírá. Současně s vkladní knížkou byl vkladateli vydán také průkazní lístek, který bylo nutné předložit při výběru spolu s vkladní knížkou, jinak nebylo možno vklad vydat. Cestovní vkladní knížky se v současné době již nevystavují. Hlavním důvodem pro jejich vystavování byla možnost disponovat s pohledávkou z vkladu na celém území republiky, byť v omezeném rozsahu. Uvedenou službu dnes nahradilo zejména masivní používání platebních karet k běžným účtům a rozsáhlá síť bankomatů umožňujících výběr hotovosti. Právní úprava cestovní vkladní knížky zůstává i nadále obsažena v právním řádu.

Vkladní knížky lze dále třídit na:

- vkladní knížky s výpovědní dobou,
- vkladní knížky bez výpovědní doby,
- dětské vkladní knížky aj.

Právní úprava vkladní knížky s výpovědní doby se řídí zejména smlouvou o vkladu na vkladní knížce. Vyšší úroková sazba pro úročení vkladu je však podmíněna přenecháním vkladu peněžnímu ústavu na delší dobu, což je vyjádřeno výpovědní dobou určenou pro uskutečnění výběru vkladu nebo jejího části, která je sjednána dohodou a činí zpravidla 3, 6, 12 nebo 24 měsíců. Pokud chce vkladatel provést výběr vkladu nebo jeho části, musí peněžnímu ústavu podat výpověď na konkrétní částku, kterou chce vybrat. Po uplynutí výpovědní doby si může vkladatel vybrat hotovost, a to

ve lhůtě stanovené smlouvou o vkladu (zejména obchodními podmínkami peněžního ústavu, které jsou součástí smlouvy), zpravidla do jednoho měsíce po uplynutí výpovědní doby. Česká spořitelna, a.s. má tzv. realizační lhůtu pro uskutečnění výplaty vkladu od 15 dnů po uplynutí výpovědi do 2 měsíců, podle určení výpovědní doby.⁴² Po skončení realizační lhůty je třeba opět podat výpověď pro případnou výplatu vkladu nebo jeho části. Smlouva o vkladu zpravidla připouští výběr vkladu nebo jeho části před uplynutím výpovědní doby. Předčasný výběr je zpravidla spojen s určitou sankcí. Sankce zpravidla spočívá v úhradě sankčního poplatku, který se může rovnat získanému úrokovému příslušenství nebo jej převýšit. Smyslem sjednání smlouvy o vkladu na vkladní knížce s určenou výpovědní dobou je zajistit peněžnímu ústavu využití přenechaných prostředků na určitou předem dohodnutou dobu. Vzhledem ke skutečnosti, že vklad na vkladní knížce je splatný při předložení vkladní knížky kdykoli (na viděnou), je pro peněžní ústav využití peněžních prostředků na tomto druhu vkladů pro aktivní obchody (např. pro poskytnutí úvěru) pouze omezené. Ujednání o výpovědní době představuje pro peněžní ústav právní základ pro delší využití svěřených prostředků a tudíž i jejich lepší zhodnocení. Předčasný požadavek na výplatu je zásahem do plánovaného využití peněžních prostředků z vkladu a jeho splnění může peněžnímu ústavu vyvolat náklady odpovídající sankčním poplatkům za předčasný výběr vkladu.

Vkladní knížka bez výpovědní doby jsou vklady, u kterých není sjednána žádná lhůta podání výpovědi; vklad je splatný na požádání věřitele. Tyto vkladní knížky jsou úročeny nejméně, protože pro banku představují vklady splatné „na viděnou“, podobně jako vklady na běžných účtech. Kdykoliv potřebuje vkladatel hotovost, může si ji z vkladní knížky bez sankčního poplatku vybrat.

Dětské vkladní knížky jsou vystavovány pro nezletilé osoby. Smlouvu o vkladu na této vkladní knížce uzavírá za dítě do 15 let jeho zákonný zástupce, který je rovněž oprávněn k nakládání s vkladem. Po dosažení věku 15 let peněžní ústavy umožňují v omezeném rozsahu nakládání s vkladem nezletilému majiteli vkladu na vkladní knížce. Pravidla pro nakládání s vkladem nezletilcem jsou předmětem smlouvy o vkladu na dětské vkladní knížce.

⁴² Zdroj: Internetové stránky České spořitelny

Dříve byly škála druhů vkladních knížek velmi široká, dnes v době nových bankovních nabídek, které jsou buď více flexibilní či nabízí rychlejší a vyšší zúročení vkladu, jsou vkladní knížky na ústupu. Česká spořitelna, a.s., je tradiční a největší peněžní ústav, který vkladní knížky vydává.⁴³ Konkurentem jí může být snad jen Poštovní spořitelna (organizační útvar Československé obchodní banky, a.s.), která v současné době nabízí vkladní knížku na jméno bez výpovědní lhůty nebo s výpovědní lhůtou 3, 6, 12, 24 měsíců. Smlouvu vkladu na vkladní knížce si lze sjednat na každé poště v ČR nebo ve finančním centru Poštovní spořitelny.

8.4. Ztráta vkladní knížky

Podle § 784 odst. 1 ObčZ při ztrátě nebo zničení vkladní knížky může vkladatel s vkladem nakládat, jen prohlásí-li peněžní ústav na jeho návrh či návrh toho, kdo má na tom právní zájem, vkladní knížku za umořenou.

Zákonnou podmínkou pro nakládání s vkladem na vkladní knížce je předložení vkladní knížky nebo v případě cestovních vkladních knížek cestovní vkladní knížky spolu s průkazným lístkem peněžnímu ústavu. Pokud nelze vkladní knížku peněžnímu ústavu předložit, lze s vkladem nakládat pouze po umoření vkladní knížky.

Podstata umoření není právní úpravou definována. V proceduře, která předchází samotnému rozhodnutí o umoření, je nutné, aby bylo zjištěno a skutečně ověřeno za účasti dotčených osob a veřejnosti, že umořovaná listina neexistuje nebo v době umořovacího řízení není k dispozici informace o její existenci.⁴⁴ Pro vkladatele i peněžní ústav znamená umořovací řízení právní jistotu, že původní listina pozbývá platnosti a s vkladem se nebude moci nadále nakládat na základě umořené listiny ani v případě, že by se tato listina dodatečně našla.

Za ztrátu vkladní knížky se považuje jak vlastní ztráta vkladatelem⁴⁵ (nezáleží přitom na tom, zda je ztráta trvalá či dočasná, tzn., že např. pokud po umoření vkladatel

⁴³ Dřívější typy vkladních knížek: např. vkladní knížky obyčejné bez výpovědní lhůty, dětské vkladní knížky bez výpovědní lhůty, vkladní knížky obyčejné s výpovědní lhůtou na jméno, vánoční vkladní knížky, vkladní knížky prémiového spoření, dětské výherní vkladní knížky, cestovní vkladní knížky.

⁴⁴ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2139.

⁴⁵ Ztrátou se rozumí pozbytí možnosti s vkladní knížkou disponovat – pod tento pojem spadá i její odcizení, naopak za ztrátu nelze považovat zadržování určitou, tedy konkrétní osobou – vůči té se poté uplatňuje žaloba na vydání věci

vkladní knížku najde, nelze ji již použít) tak i její odcizení třetí osobou.⁴⁶ Při odcizení vkladní knížky mohou nastat dvě situace – vkladatel buď má nebo nemá povědomí o tom, kdo má odcizenou vkladní knížku v držení. V případě, že by vkladatel věděl, kdo má jeho vkladní knížku v držení, nemůže zahájit umořovací řízení, ale musí se domáhat vydání vkladní knížky žalobou na vydání věci proti konkrétní osobě držící vkladní knížku. Peněžní ústav poté, co mu bylo oznámeno, že byla vkladní knížka odňata určitým pachatelem, poznamená na účtu o vkladu zákaz výplaty takového vkladu. Zároveň však ten, kdo oznámení učinil, musí do jednoho měsíce od oznámení peněžnímu ústavu prokázat, že uplatnil nárok na vydání vkladní knížky u soudu, jinak peněžní ústav zákaz výplaty zruší. Důsledky provedení zákazu výplatu na základě neoprávněné žádosti mohou vést k odpovědnosti ohlašovatele za škodu. Odpovědnost za škodu může vyplývat buď přímo z právní úpravy nebo si peněžní ústav může vyžádat slib odškodnění podle § 725 ObchZ.

Umořovací řízení se řídí § 11 a násl. vyhlášky č. 47/1964 Sb., o peněžních službách občanům. Zahájení řízení o umoření vkladní knížky je možné pouze v případě, že vkladatel neví, kde či u koho se vkladní knížka nachází. K umořovacímu řízení vkladní knížky je příslušný peněžní ústav nikoli soud,⁴⁷ protože před soudem nelze umořit listinu, kterou podle zákona je oprávněna umořit právnická osoba, jež ji vystavila, tzn. na umořovací řízení se vztahují ustanovení obsažená ve vyhlášce o peněžních službách občanů, nikoli ustanovení občanského soudního řádu.⁴⁸

Jakmile peněžní ústav obdrží oznámení od vkladatele nebo jiné oprávněné osoby o zničení, odcizení nebo ztrátě vkladní knížky, zahájí na návrh řízení o umoření vkladní knížky. Právním předpokladem pro zahájení umořovacího řízení je tedy pouze prohlášení vkladatele nebo jiné oprávněné osoby, které nemusí být nijak prokázáno. Peněžní ústav není povinen ani oprávněn zkoumat, zda je tvrzení o ztrátě, odcizení nebo zničení pravdivé či nikoli.

⁴⁶ § 11 vyhlášky č. 47/1964 Sb.

⁴⁷ § 11 odst. 1 vyhlášky č. 47/1964 Sb., stanoví, že: Je-li ohlášena ztráta, zničení nebo odcizení vkladní knížky neznámým pachatelem, zavede spořitelna, která vklad vede, na návrh vkladatele nebo toho, kdo má na vkladní knížce právní zájem (dále jen "navrhovatel"), řízení o prohlášení vkladní knížky za umořenou. Navrhovatel přitom musí prokázat svou totožnost a uvést údaje potřebné ke zjištění totožnosti vkladní knížky.

⁴⁸ § 185 i OSŘ, odst. 2 V řízení před soudem nelze umořit takové listiny, které podle zákona je oprávněna umořit právnická osoba, jež je vystavila.

Návrh na zahájení řízení o umoření vkladní knížky je oprávněn podat pouze vkladatel nebo osoba, která má na umoření vkladní knížky právní zájem. Určení osoby oprávněné k podání návrhu na zahájení umořovacího řízení u vkladní knížky na jméno nečiní žádné problémy. Je to vkladatel, na jehož jméno je vkladní knížka vystavena – a to i v případě, že vkladní knížka byla dříve vystavena na jméno někoho jiného. Do práv a povinností vkladatele nastupuje právní nástupce, tudíž i tato osoba je oprávněna k podání návrhu na zahájení umořovacího řízení (např. u zemřelé osoby dědic i přesto, že vkladní knížka stále zní na jméno zůstavitele). Za vkladatele mohou návrh na zahájení umořovacího řízení učinit i k tomu účelu zmocněné osoby (zákonné nebo smluvní zmocnění).

Okruh osob, které mají na vkladní knížce právní zájem nebyl právními předpisy ani judikaturou pozitivně vymezen. V praxi se za takovou osobu považuje zejména soudní exekutor, pokud v průběhu exekučního řízení zjistí zejména dotazem u peněžního ústavu existenci vkladu na vkladní knížce, avšak osoba povinná vkladní knížku vydat prohlásí, že vkladní knížka byla ztracena či zničena, a sama návrh na zahájení umořovacího řízení podat nehodlá.

Složitější situace nastává v případě umoření vkladní knížky na doručitele, v současné době se však takové případy vyskytují ojediněle. Jde totiž o anonymní vkladní knížku, kdy není znám její majitel. Požadované údaje nutné k identifikaci vkladní knížky budou záležet na konkrétním případě. Zpravidla k identifikaci poslouží název, pod kterým byla vkladní knížka evidována, datum prvního vkladu, jeho výše, celková výše pohledávky z vkladu, údaje o vinkulaci aj.⁴⁹ Je nutné zejména dbát na to, aby nebyla umořena vkladní knížka, která má podobné identifikační znaky jako vkladní knížka jiného vkladatele.

Peněžní ústav není povinen přesvědčit se, zda je navrhovatel k podání návrhu na umoření vkladní knížky na doručitele oprávněn. Navrhovatel však musí při návrhu na umoření vždy prokázat svou totožnost.

Podle § 784 odst. 3 ObčZ prováděcí předpis stanoví postup při umořování vkladních knížek a případy, kdy může peněžní ústav provést výplatu vkladu nebo vydat novou vkladní knížku i bez umoření původní vkladní knížky, je-li oprávněný znám.

⁴⁹ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2140

Na základě tohoto zmocňovacího ustanovení nebylo zmocnění nikdy provedeno a stále platí právní úprava umořovacího řízení v § 11 až 16 vyhlášky č. 47/1964 Sb.,⁵⁰ o peněžních službách občanům, vydaná k provedení jiných ustanovení občanského zákoníku platného před novelou č. 509/1991 Sb.

Ještě před samotným zahájením řízení o umoření vkladní knížky peněžní ústav zakáže výplatu vkladu, jestliže osoba, která ohlásila ztrátu nebo odcizení vkladní knížky neznámým pachatelem nebo která ohlásila, že vkladní knížka jí byla odňata osobou jí známou, nežádá však o umoření vkladní knížky. Odpovědnost za zákaz výplaty vkladu nese ohlašovatel, tedy ten, kdo peněžnímu ústavu ohlásil skutečnosti vedoucí k zahájení řízení o umoření. Zákaz výplaty vkladu je zrušen, pokud do jednoho měsíce není podán návrh na zahájení umořovacího řízení nebo není-li prokázáno, že byl podán u soudu návrh na vydání vkladní knížky.

Na základě shora citované právní úpravy jakmile vkladatel nebo osoba, která má na umoření vkladní knížky právní zájem, zjistí okolnosti umožňující jí podání návrhu na zahájení umořovacího řízení, podá tento navrhovatel⁵¹ návrh na zahájení řízení o umoření vkladní knížky. Navrhovatel musí prokázat svoji totožnost a uvést údaje potřebné k identifikaci vkladní knížky. Návrh se činí u pobočky peněžního ústavu, která vklad vede. Zahájení umořovacího řízení oznámí peněžní ústav vyhláškou. Peněžní ústav je ve vyhlášce povinen, uveřejnit zahájení umořovacího řízení po dobu dvou měsíců na místě dostupném veřejnosti ve své pobočce, která vede vklad a současně také v pobočce v místě bydliště navrhovatel. V oznámení musí uveřejnit, o umoření které vkladní knížky jde, tedy její identifikační znaky a upozornění, že umořovaná vkladní knížka pozbude platnosti, jestliže dvouměsíční lhůta uplyne bezvýsledně. Z toho plyne, že vyhláška musí obsahovat datum, od kterého lhůta pro umoření počala běžet, popř. datum, kdy tato lhůta končí. O zahájení umořovacího řízení jsou vyrozuměny všechny osoby, o kterých má peněžní ústav za to, že můžou mít na vkladu právní zájem. Způsob vyrozumění těchto osob není výslovně upraven. V praxi se jim zpravidla doručuje poštou vyhláška o zahájení umořovacího řízení. Podle právní úpravy jsou navrhovatel a všechny osoby, které mají právní zájem na vkladu na umořované vkladní knížce, účastníky umořovacího řízení.

⁵⁰ Vyhláška hovoří o spořitelně, je však nutné interpretovat tento pojem jako peněžní ústav, aby bylo dosaženo souladu s občanským zákoníkem

⁵¹ Označení „navrhovatel“ na základě vyhlášky č. 47/1964 Sb.

V souvislosti s právní úpravou umořovacího řízení vkladních knížek je na místě zaobírat se otázkou, zda stanovený postup je dostatečný a vhodný. Problémem je zejména efektivnost ověřování existence umořované vkladní knížky zveřejněním na příslušných pobočkách peněžního ústavu. Pravděpodobnost, že osoba mající vědomost o tom, že umořovaná vkladní knížka existuje, bude pravidelně navštěvovat pobočku peněžního ústavu, aby prověřila vyhlášky o umoření vkladních knížek, není vysoká. Proto zpravidla umořovací řízení proběhne bez toho, že by někdo předložil umořovanou vkladní knížku nebo uvedl, kde se vkladní knížka nachází. V některých případech dojde k umoření vkladní knížky, která je dodatečně předložena s tím, že její předložitel o umořovacím řízení nevěděl. V době významného rozvoje elektronicky uskutečňovaných právních úkonů by stálo za zvážení vyrozumění veřejnosti o umořovacím řízení prostřednictvím elektronické nástěnky umístěné na internetových stránkách příslušného peněžního ústavu. K informacím o umořování vkladní knížky by tak byl umožněn přístup širší veřejnosti, nikoli jen těm osobám, které se na pobočku peněžního ústavu dostaví. Ochrana před možným nesprávným umořením existující vkladní knížky by tak byla větší a pro osoby vlastníci vkladní knížku by byla zajištěna větší kontrola, zda se umořovací řízení netýká právě jejich vkladní knížky.

Umořovaná vkladní knížka pozbude platnosti dva měsíce poté, co bylo zahájeno umořovací řízení a vkladní knížka nebyla nalezena, resp. nebyla nikým předložena. Po skončení umořovacího řízení peněžní ústav vydá vkladateli novou vkladní knížku nebo vyplatí celý vklad.

Pokud v průběhu umořovacího řízení vkladatel oznámí, že vkladní knížka byla nalezena, zastaví peněžní ústav umořovací řízení. Pokud ten, kdo vkladní knížku předložil souhlasí s tím, aby vkladní knížka byla předána navrhovateli umořovacího zařízení, peněžní ústav vkladní knížku předá navrhovateli. Tyto skutečnosti je peněžní ústav povinen sdělit všem účastníkům řízení. V případě, že osoba, která umořovanou vkladní knížku peněžnímu ústavu předložila, nesouhlasí s jejím vydáním vkladateli, má nárok na její vrácení, ale až poté, co prokáže svoji totožnost. Přesto nelze s vkladem po dobu jednoho měsíce nakládat. Navrhovatel je vyrozuměn peněžním ústavem o tom, že právo nakládat s vkladem uplatnila jiná osoba, a současně je upozorněn na to, že s vkladem bude možno nakládat po uplynutí lhůty stanovené pro navrhovatele, aby uplatnil svůj nárok u soudu. Tato lhůta činí jeden měsíc, kdy není možné s vkladem

nakládat. Jestliže v této lhůtě není zahájeno soudní řízení, zákaz výplaty vkladu zaniká a vklad může být vyplacen. Je-li však řízení zahájeno, zákaz platí až do skončení řízení pravomocným soudním rozhodnutím.

Může se také stát, že během umořovacího řízení uplatní nárok jiná osoba, která však vkladní knížku nepředloží. V tomto případě, je navrhovatel umořovacího řízení o této skutečnosti zpraven, a osoba uplatňující nárok na vklad musí do jednoho měsíce po uplynutí lhůty umořovacího řízení prokázat, že svůj nárok uplatnila u soudu. Pokud tak neučiní, peněžní ústav je oprávněn vydat navrhovateli novou vkladní knížku nebo celý vklad. Je-li však nárok toho, kdo uplatňuje nárok na vklad, uplatněn u soudu, musí peněžní ústav posečkat do rozhodnutí soudu.

Jestliže je po skončení umořovacího řízení předložena již umořená vkladní knížka, peněžní ústav ji zadrží. Nebyla-li osoba předkládající umořenou knížku zároveň navrhovatelem, a uplatňuje-li zároveň nárok na vklad, peněžní ústav ji sdělí vše potřebné k tomu, aby tato osoba mohla uplatnit svá práva. Současně na účtu poznamená zákaz výplaty vkladu s tím, že předložiteli je dána měsíční lhůta k tomu, aby peněžnímu ústavu prokázal, že svůj nárok uplatnil u soudu. Po marném uplynutí lhůty může být vklad vyplacen. I v tomto případě počká peněžní ústav na rozhodnutí soudu, jestliže předložitel uplatní nárok u soudu.⁵²

Bez umořovacího řízení může peněžní ústav vydat vkladateli novou vkladní knížku za knížku ztracenou, odcizenou či zničenou nebo vyplatit vklad v případě, že nemá pochybnost o tom, kdo je oprávněn s vkladem nakládat a zároveň zůstatek vkladu nepřesahuje částku 1000 Kč. Jestliže však vkladní knížku získá osoba neoprávněná, nejsou práva vkladatele nijak dotčena a peněžní ústav nese odpovědnost za neoprávněné vydání vkladu. Jde totiž o rozhodnutí peněžního ústavu, zda bude konat umořovací řízení či nikoli.

Podle § 784 odst. 2 ObčZ vydá po umoření peněžní ústav vkladateli novou vkladní knížku nebo požádání vyplatí celý vklad.

Jakmile je zahájeno umořovací řízení nelze s vkladem nakládat do doby, než bude vydána nová vkladní knížka a stará umořená vkladní knížka pozbude své platnosti. Záleží tedy na vkladateli, jestli bude požadovat vydání nové vkladní knížky nebo výplatu vkladu. V zásadě tedy mohou nastat, pro oprávněného vkladatele, dvě

⁵² Použije se úprava § 14 vyhlášky č. 47/1964 Sb., i když výslovně se na tento případ nevztahuje.

možnosti: buď bude vydána nová vkladní knížka nebo mu bude vklad vyplacen. Nová vkladní knížka musí svými náležitostmi odpovídat umořené vkladní knížce, peněžní ústav je však oprávněn označit ji jiným číslem vkladového účtu.

Odlišný postup je v současné době u vkladní knížky na doručitele. Zde se nabízí také dvě možnosti avšak odlišné. Jsou to výplata vkladu nebo z logiky věci vyplývající možnost vydání nové vkladní knížky avšak výlučně na jméno. Není tedy možné vydání nové vkladní knížky na doručitele za umořenou vkladní knížku na doručitele. Vzhledem ke skutečnosti, že není možné vystavit novou vkladní knížku na doručitele, musí být vklad vyplacen. Pokud vkladatel požaduje vystavení vkladní knížky na jméno, jde o uzavření smlouvy o vkladu na vkladní knížce na jméno, kdy vyplacený zůstatek vkladu na vkladní knížce na doručitele slouží jako základní vklad. V praxi je tedy možné buď vyplacení vkladu nebo uzavření nové smlouvy o vkladu a vystavení nové vkladní knížky na jméno. Výplatu vkladu nelze provést, jestliže této výplatě bránily u umořované vkladní knížky právní předpisy.⁵³ K vydání nové a umoření staré vkladní knížky je oprávněn peněžní ústav, který vklad vede.

Pokud by nastal případ, že již umořená vkladní knížka je předložena peněžnímu ústavu, je jím zadržena. Je-li předkladatel osobou odlišnou od osoby, která navrhla umoření vkladní knížky, a uplatňuje-li u peněžního ústavu nárok na vydání vkladu, peněžní ústav mu sdělí vše, co potřebuje k uplatnění svých práv a na účtu o vkladu poznamená zákaz výplaty vkladu. Pokud však předkladatel umořené vkladní knížky neprokáže peněžnímu ústavu, že uplatnil svůj nárok na vklad u soudu⁵⁴, bude tento zákaz zrušen, tato úprava vychází z právního principu, že *„právo na vydání vkladu nebo vyplacených prostředků je nutno uplatnit vůči osobě, která je u peněžního ústavu evidována jako vkladatel, resp. vůči osobě, jež byly peněžní prostředky z vkladu na umořené vkladní knížce vyplaceny.“*⁵⁵ Nárok tedy má být směřován vůči tomu, kdo se obohatil. Pokud by však peněžní ústav při umoření vkladní knížky a následné výplatě vkladu hrubě porušil své právní povinnosti, nelze vyloučit odpovědnost tohoto peněžního ústavu. Takové pochybení může nastat zejména při identifikaci umořované

⁵³ § 7 odst. 2 vyhlášky č. 47/1964 Sb., ve které se stanoví že: Každému, kdo předloží vkladní knížku na doručitele, se vyplatí požadovaná částka, nebrání-li výplatě úřední zákaz, zákaz výplaty (§ 14 a 16), umořovací řízení, vinkulace nebo zvláštní ustanovení této vyhlášky (§ 19 odst. 3). Spořitelna však neprovede výplatu, má-li důvodné podezření z trestného činu týkajícího se vkladu.

⁵⁴ § 14 vyhlášky č. 47/1964 Sb.

⁵⁵ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2141

vkladní knížky na doručitele. V takovém případě se možná odpovědnost peněžního ústavu bude řídit úpravou obsaženou v § 420 an. ObčZ a v případě relativních právních vztahů zákoníkem obchodním.

Lze souhlasit s názorem J . Baráka, že umořovací řízení je značně složité, neboť na jedné straně musí být postaveno tak, aby oprávněnému navrhovateli umožnilo nakládat s vkladem po uplynutí přiměřené lhůty po tom, co byla vkladní knížka zničena, ztracena či odcizena, na straně druhé však musí umořovací řízení poskytovat dostatečné garance pro osobu oprávněnou s vkladem nakládat v zájmu toho, aby se mohla bránit pokusům třetích osob připravit ji o vklad podáním návrhu na umořovací řízení vkladní knížky, která nebyla ani ztracena, ani zničena či odcizena.⁵⁶

9. Zánik vkladového vztahu

V § 559 a násl. ObčZ, jsou obecně upraveny způsoby zániku závazků. Na zánik závazku z vkladového vztahu se dají použít obecná ustanovení o splnění závazku, zejména splněním, dohodou mezi věřitelem a dlužníkem o skončení závazků ze smlouvy, splnutím práva se závazkem, výpovědí smlouvy, dohodou o narovnání a možné je i započtení. U započtení musí být splněna podmínka, že se musí jednat o pohledávky stejného druhu a musí být vzájemně započitatelné, tj. splatné. Možný je také zánik závazku uplynutím doby, tento způsob je však rovněž upraven speciálně v § 785 ObčZ.

Podle § 785 ObčZ., jestliže vkladatel po dvacet let s vkladem nenakládal ani nepředložil vkladní knížku na doplnění záznamů, ruší se vkladový vztah uplynutím této doby; vkladatel má právo na výplatu zůstatku zrušeného vkladu. Zároveň je prováděcí právní úprava obsažena v § 10 odst. 1 vyhlášky č. 47/1964.⁵⁷

Nejčastějším způsobem ukončení závazků ze smlouvy o vkladu na vkladní knížce je dohoda o ukončení smlouvy o vkladu, kdy jde o zrušení vkladového vztahu mezi vkladatelem a peněžním ústavem souhlasným projevem vůle. Návrh na uzavření

⁵⁶ Barák, J. v díle cit. v pozn. č. 8., s. 2354

⁵⁷ § 10 odst. 1 vyhlášky č. 47/1964. Jestliže vkladatel po 20 let vkladem nenakládal, ani nepředložil vkladní knížku u té úřadovny spořitelny, která vede vklad, k doplnění záznamů, ruší se vkladový vztah uplynutím této doby.

dohody předkládá peněžnímu ústavu zpravidla vkladatel. U vkladních knížek na doručitele peněžní ústav mohl navrhnout ukončení smluvního vztahu jedině při dispozici vkladatele s vkladem nebo při předložení vkladní knížky k doplnění záznamů, neboť osoba vkladatele mu nebyla známa. V případě vkladních knížek na jméno je vkladatel identifikován a peněžní ústav mu může doručit návrh na ukončení smlouvy o vkladu kdykoli. Z obchodních důvodů se takové možnosti využívá jen ve zcela mimořádných případech.

Po ukončení smlouvy o vkladu na vkladní knížce musí dojít k vypořádání vzájemných závazků a pohledávek mezi vkladatelem a peněžním ústavem souvisejících se smlouvou. Jde o splnění závazku peněžního ústavu jako dlužníka vyplatit vklad, resp. pohledávku vkladatele, který je věřitelem peněžního ústavu. Na straně vkladatele může jít také o splnění závazku, např. v příkladě zaplacení smluvní pokuty za předčasnou výplatu vkladu na vkladní knížce s výpovědní dobou.

Ustanovení § 785 ObčZ upravuje zvláštní způsob zániku vkladového vztahu, kdy pro zánik právního vztahu je rozhodující nečinnost vkladatele po stanovenou dobu. Po uplynutí dvaceti let vkladový vztah zaniká, jestliže vkladatel s vkladem nijak nenakládal ani nepředložil peněžnímu ústavu vkladní knížku k doplnění záznamů. Lhůta dvaceti let uplyne dnem, který se číslem shoduje s datem, kdy byl ve vkladní knížce proveden poslední zápis nebo jinak s vkladem nakládáno. Toto ustanovení bylo konstruováno zejména kvůli anonymitě vkladů, kdy může být vkladový vztah ukončen přímo ze zákona. Základem je teze, že vkladový vztah, který nebyl po dvacet let naplňován nemůže být považován za živý a *na peněžním ústavu nelze spravedlivě požadovat, aby po neomezenou dobu ve svých účetních knihách evidoval a spravoval takový závazek a fakticky měl jen omezenou možnost takový závazek změnit.*⁵⁸

Po marném uplynutí lhůty vkladový vztah zaniká přímo ze zákona. Musí však být splněny dvě podmínky. První z nich jak již bylo uvedeno je, že s vkladem není po celou stanovenou dobu nakládáno. Přesné určení toho, co je v této souvislosti považováno za nakládání s vkladem na vkladní knížce, není v ustanovení vymezeno. V praxi se má však za to, že jde o případy, kdy se mění pohledávka vkladatele za peněžním ústavem, zejména v důsledku vkladu,⁵⁹ nebo výběru vkladu nebo jeho části. Jde tedy o jakékoli

⁵⁸ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2142.

⁵⁹ I změny provedené bezhotovostním převodem, protože nakládání s vkladem není nutně spojeno s předložením vkladní knížky peněžnímu ústavu.

nakládání s vkladem, které má za následek změnu ve výši pohledávky z vkladu, ale také změnu, která se týká jeho statutu (vinkulace). Bylo v rozporu se zájmy vkladatele zde uplatňovat restriktivní výklad nakládání s vkladem a za nakládání s vkladem nepovažovat i tzv. příklady. Vkladový vztah je tedy zachován jak při provedení výběru tak i při vložení finančních prostředků na účet či sjednání vinkulace výplaty vkladu nebo jiné ujednání v rámci smlouvy o vkladu.

Druhou podmínkou je nepředložení vkladní knížky po dobu stanovenou zákonem k doplnění záznamů. Doplnění záznamů znamená v podstatě veškeré zápisy výše vkladu, včetně zápisu změny způsobené úrokovým příslušenstvím, opravy údajů o osobě vkladatele aj. Ke změně údajů ve vkladní knížce však dojít nemusí, pak lze usuzovat z gramatického výkladu, že k zániku vkladového vztahu nedojde, pokud vkladatel vkladní knížku alespoň předloží. Pak mu tedy stačí předložit vkladní knížku před uplynutím dvaceti let a lhůta běží od počátku nová.

Vkladový vztah se zruší uplynutím dvaceti let v den, který se číslem shoduje s datem, kdy naposled bylo s vkladem nakládáno či byla předložena vkladní knížka. To vyžaduje dokonalou evidenci peněžního ústavu. Ten vyznačí zrušení vkladového vztahu po uplynutí dvaceti let v svých účetních knihách a přestane vklad úročit. Vkladní knížku nemá k dispozici, proto se musí spoléhat pouze na své záznamy. Může nastat případ, kdy vkladatel předloží vkladní knížku, která je peněžním ústavem vedena již jako zrušená na základě zrušení vkladového vztahu a prokáže, že vkladní knížka byla doplněna před uplynutím lhůty. V takovém případě musí peněžní ústav provést ve své účetní evidenci změnu a považovat nadále vkladový vztah za existující. Peněžní ústav na základě tohoto zjištění změní záznamy a provede dopočet úroků.

Toto právní ustanovení však může být naplněno pouze u vkladových vztahů uzavřených na dobu neurčitou. Z povahy věci totiž vyplývá, že u vkladových vztahů na dobu určitou je předem jasně dána doba, na níž je vkladový vztah uzavřen. Tato doba je určena na základě dohody mezi peněžním ústavem a klientem a může tedy přesáhnout i dvacet let. Peněžní ústav tak již dopředu počítá s tím, že s vkladem nemusí být nakládáno před uplynutím dvaceti let a proto vkladní knížka nemusí být po celou dobu trvání vkladového vztahu předkládána k doplnění záznamů ani nemusí být jakkoli nakládáno s vkladem aniž by došlo k zániku vkladového vztahu. Sjednání doby, na kterou je vkladový vztah uzavřen, představuje zároveň splatnost vkladu. Na druhé

straně vkladový vztah uzavřený na dobu kratší dvaceti let zanikne ještě dříve, než doba stanovená zákonem stanoví. Nutno podotknout, že smlouvy o vkladu na vkladní knížce bývají zpravidla uzavřeny na dobu neurčitou. Na dobu určitou jsou uzavírány smlouvy o vkladu na vkladním listu.

Zánik vkladového vztahu na základě zákona nemá v žádném případě vliv na právo vkladatele nebo jiné oprávněné osoby na výplatu zůstatku zrušeného vkladu. Podle § 10 odst. 2 vyhlášky č. 47/1964 Sb., má občan (lépe „vkladatel“) právo na vrácení zůstatku zrušeného vkladu. Toto právo se promlčuje ve třech letech od zrušení vkladového vztahu. Z občanskoprávních předpisů vyplývá tříletá promlčecí lhůta; v případě tzv. relativních obchodů podle § 261 odst. 1 ObchZ s přihlédnutím k § 261 odst. 6 ObchZ je třeba uvažovat o promlčecí lhůtě čtyřleté, vyplývající z právní úpravy obchodních závazkových vztahů.⁶⁰ Po marném uplynutí promlčecí lhůty se právo na výplatu vkladu oslabuje a není vynutitelné soudní cestou, pokud dlužník namítne promlčení.

U vkladních knížek na doručitele je právní úpravou stanovena zvláštní promlčecí lhůta a to deset let, která uplyne dne 31.12.2012.⁶¹ Lhůta je delší zejména proto, že byly zrušeny také tzv. živé vklady (tj. vklady, se kterými bylo aktivně nakládáno), proto bylo spravedlivé umožnit vkladatelům delší dobu pro provedení výběru vkladu. Zrušením vkladového vztahu zanikají práva a povinnosti stran, spojených právě tímto vztahem. U vkladních knížek s úrokem zaniká povinnost peněžního ústavu vyplácet úroky, výherní knížky jsou zbaveny práva účastnit se slosování a zanikají i jiné povinnosti peněžního ústavu na poskytnutí majetkových výhod.

10. Smlouva o vkladu na vkladním listu

Právní úprava smlouvy o vkladu na vkladním listu se řídí obecnou právní úpravou smlouvy o vkladu a zvláštní úpravou smlouvy o vkladu na vkladním listu (§ 786 ObčZ). Zvláštní úprava smlouvy o vkladním listu zároveň odkazuje na právní úpravu občanského zákoníku o vkladních knížkách.

⁶⁰ § 101 ObčZ., § 397 ObchZ.

⁶¹ Dle článku III. zákona č. 126/200 Sb.

Podle § 786 odst. 1 ObčZ je vkladní list potvrzením peněžního ústavu o pevném jednorázovém vkladu. Výše vkladu je uvedena na vkladním listu. Jinak se na vkladní list vztahují přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o vkladních knížkách.

Smlouva o vkladním listu vzniká mezi dvěma subjekty - mezi fyzickou či právnickou osobou jako vkladatelem a mezi peněžním ústavem. Vkladatel složí vklad ve výši částky, která je uvedena na vkladním listu u peněžního ústavu a ten jej přijme a vydá vkladateli vkladní list. Smlouva o vkladu na vkladním listu je tedy také smlouvou reálnou a k jejímu vzniku je potřeba předat peněžní částku (vklad), jejíž výše je určena dohodou. Peněžní ústav po převzetí částky potvrdí výši vkladu na vkladní list.

Jakmile je vklad vložen nadále představuje pohledávku vkladatele, který je vůči peněžnímu ústavu v postavení věřitele. Ten je naopak vkladateli zavázán a tento závazek eviduje ve svých účetních knihách. Předané peněžní prostředky se stávají majetkem peněžního ústavu, který je oprávněn s nimi dále nakládat.

Hlavním odlišujícím znakem vkladního listu od vkladní knížky je, že vklad může být pouze jednorázový, pevný. Jakmile je smlouva uzavřena, nelze zvyšovat částku uvedenou ve smlouvě ani nelze vybrat například část vkladu. Toto omezení se však vztahuje pouze na navyšování či snižování vkladu ze strany vkladatele, nikoli na případný nárůst vkladu na základě připsání úroků nebo jiných majetkových výhod spojených s vkladem. Úroky mohou být splatné v určitých lhůtách a to buď před splatností vkladu na vkladním listu nebo v době jeho splatnosti. Uvedená skutečnost závisí na dohodě mezi peněžním ústavem a vkladatelem.

Na vkladní list se bude přiměřeně aplikovat § 783 odst. 2 ObčZ,⁶² který se týká identifikačním znaků fyzických a právnických osob při uzavírání smlouvy o vkladu na vkladní knížce. To znamená, že na vkladním listě budou identifikačními znaky u fyzické osoby její jméno, příjmení, datum narození a adresa a u právnické osoby její název včetně sídla a identifikační znak. Vklad na vkladním listu je pojištěný podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách. Peněžní ústav musí vždy při identifikaci vkladatele splnit povinnost vyplývající z § 41c odst. 3 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách.⁶³

⁶² § 783 odst. 2 S vkladem na vkladní knížce na jméno je oprávněn nakládat ten, na jehož jméno, příjmení, adresu a datum narození nebo identifikační znak právnické osoby je vkladní knížka vystavena. S vkladem na cestovní vkladní knížce je však ve stanovených případech oprávněn nakládat každý, kdo předloží vkladní knížku a průkazní lístek.

⁶³ (3) Banka je povinna zabezpečit identifikaci vkladatele při vedení jeho účtu nebo jiné formě přijetí jeho vkladu a identifikační údaje o vkladateli vést ve své evidenci. Identifikačními údaji se rozumí

Zároveň musí být dle § 41 c odst. 4 BankZ, identifikační údaje podle odstavce 3 uvedeny ve smlouvě o účtu, ve vkladní knížce a na vkladovém certifikátu, vkladním listu či jiném obdobném dokumentu potvrzujícím přijetí vkladu.

10.1. Vkladní list

Vkladní list je potvrzením peněžního ústavu o vkladu. Jeho podrobné náležitosti stanoveny nejsou, občanský zákoník pouze odkazuje na právní úpravu vkladu na vkladních knížkách, tedy že na vkladní listy se přiměřeně použijí ustanovení právního řádu upravujícího vkladní knížky. Aplikace ustanovení o vkladních knížkách se bude muset použít zejména s přihlédnutím k povaze vkladních listů a rozsah tedy bude přiměřeně omezen. Současná právní úprava výrazně přibližuje povahu vkladního listu vkladní knížce.

Přestože vkladní list má rysy cenného papíru, současná platná právní úprava občanského zákoníku neoznačuje vkladní list za cenný papír. Nově vydávané vkladní listy tedy nemají povahu cenného papíru a vzhledem k úzkému spojení práv vkladatele s vkladním listem se jejich povaha blíží povaze vkladních knížek, zejména v § 783 ObčZ týkající se nakládání s vkladem a § 784 ObčZ týkající se umoření.

Z hlediska právní úpravy lze rozdělit vkladní listy na dvě skupiny. Vkladní listy, které jsou cennými papíry a vkladní listy, které jimi nejsou. Rozdílné pojetí má svůj počátek v roce 2001, kdy nabyla účinnosti novelizace občanského zákoníku provedená zákonem č. 367/2000 Sb.⁶⁴ Způsobila, že vkladní listy emitované do 31. prosince 2000 jsou cennými papíry a vkladní listy vydané od 1. ledna 2001 již jako cenné papíry označované nejsou. Změnou v § 786 odst. 2 ObčZ⁶⁵ bylo vymezení vkladního listu jako cenného papíru vypuštěno a nadále již takovou úpravu občanský zákoník neobsahuje. V § 1 ZoCP je nyní stanoveno, že cennými papíry jsou ty, které jsou v tomto ustanovení výslovně uvedeny, nebo které za cenné papíry prohlašuje jiný

a) u fyzických osob jméno, příjmení, adresa, rodné číslo, a nebylo-li přiděleno, datum narození, popřípadě identifikační číslo,

b) u právnických osob obchodní firma nebo název právnické osoby, její sídlo a u tuzemských právnických osob též identifikační číslo.

⁶⁴ Zákon o cenných papírech však přestal s označováním vkladních listů jako cenných papírů již mnohem dříve a to po 30.6.1996

⁶⁵ Do té doby byly vkladní listy v § 786 odst. 2 ObčZ. označovány jako cenné papíry. V § 1 zákona o cenných papírech byl pouze demonstrativní výčet cenných papírů.

zákon, což je tento případ. Vzhledem k tomu, že vkladní listy nejsou vyjmenovány v zákoně o cenných papírech ani nejsou označeny jako cenný papír v žádném zvláštním zákoně, nejsou považovány za cenný papír a neřídí se tedy právní úpravou stanovenou pro cenné papíry. Přesto se vyskytují názory, že vkladní listy jsou cennými papíry i když to výslovně stanoveno není (k tomu viz problematika vkladní knížka jako cenný papír). Novelizace se však nedotkla vkladních listů vydaných jako cenné papíry, ty tudíž nadále zůstaly platné s úpravou pro cenné papíry.

Nejvíce se právní úprava vkladního listu podobá právní úpravě dluhopisu. Dluhopisem se rozumí cenný papír, s nímž je spojeno právo na splacení dlužné částky a jemu odpovídající povinnost emitenta toto právo uspokojit. Charakteristickým rysem je pro vkladní list a dluhopis především pevnost a jednorázovost výše peněžní částky. Rozdíl mezi oběma tkví naopak v tom, že pokud se osoba rozhodne pro nákup dluhopisů, ví, že emise dluhopisů je předem určena a nabyvatel se tak rozhoduje o koupi dluhopisů o určité nominální hodnotě, která je stanovena předem. Naopak v případě vkladního listu vkladatel složí vklad u peněžního ústavu a ten potvrzuje jeho přijetí potvrzením v podobě vkladního listu.

Náležitosti vkladního listu nejsou právní úpravou výslovně stanoveny. P. Liška uvádí že „vzhledem ke skutečnosti, že § 786 lze považovat za zvláštní právní úpravu k obecným ustanovením § 778 až 780, platí i pro tento vkladový vztah povinnost dostatečně určit smluvní strany a vymezit předmět smlouvy o vkladu.“⁶⁶ Na právní úpravu vkladních listů se podle § 786 odst. 1 ObčZ použijí přiměřeně právní ustanovení občanského zákoníku o vkladních knížkách. Některá ustanovení však absolutně uplatnit nelze jako např. § 781 odst. 1 ObčZ týkající se možných změn ve výši vkladu a to z toho důvodu, že vkladní list se částka ukládá pouze jednou a je pevně stanovena. P. Liška uvádí, že *samostatným problémem je možnost aplikace ustanovení vyhlášky č. 47/1964 Sb. Z § 786 odst. 1 výslovně plyne, že z právní úpravy vkladních knížek lze použít pouze ustanovení zákona.*⁶⁷ Vzhledem ke skutečnosti, že zákonná úprava v § 784 odst. 3 ObčZ odkazuje na prováděcí předpis k otázce umořování vkladních knížek lze uvažovat s tím, že použití vyhlášky vyloučeno není. Obecně lze říci, že náležitostí vkladního listu je uvedení výše vkladu. V § 786 odst. 2 ObčZ, je stanoveno, že vkladní list může být vydán pouze na jméno. Dále vkladní list musí splňovat podmínku

⁶⁶ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2145

⁶⁷ Liška, P. v díle cit. v pozn. č. 14, s. 2145

jednorázovosti a pevnosti výše vkladu. Není tedy možné zvyšovat či snižovat vklad, jak je tomu u vkladních knížek. Jedinou možností jak s vkladem naložit, je tak jeho úplná výplata.

Uzavřít vkladový vztah založený na vkladním listu je možné jak na dobu určitou tak i na dobu neurčitou.

Zánik vkladového vztahu uplynutím dvacetileté lhůty naprosté nečinnosti vkladatele prakticky nedopadá na vkladové vztahy při nichž se vydávají vkladní listy. Smlouvy o vkladu na vkladních listech byly vždy uzavírány na dobu určitou, což v praxi vylučovalo použití uvedené úpravy. V případě, že se vyskytly smlouvy na dobu neurčitou, bylo nakládání s vkladem zpravidla vyloučeno.

Podle § 786 odst. 2 může být vkladní list vystaven pouze na jméno.

Podle stávající platné právní úpravy může být vkladní list, stejně jako vkladní knížka, vystaven pouze na jméno. Úprava je účinná od 1.1. 2001 na základě novelizace provedené zákonem č. 367/2000 Sb., která stanovila, že vkladní listy mohou být nadále vydávány pouze na jméno, nesmí být tedy v žádném případě vydávány anonymní vkladní listy. Stejně jako u vkladních knížek i zde šlo hlavně o opatření v důsledku omezování anonymních účtů, které umožňovaly praní špinavých peněz a bylo tedy nutné tomuto zabránit a dát právní úpravu do souladu s požadavky Evropské Unie. Bylo však nutné změnit úpravu dosavadních vkladních listů na doručitele, protože ty, ostatně jako stávající vkladní knížky na doručitele, byly nadále v platnosti. Přiměřeně se proto aplikovala ustanovení vztahující se v zákoně č. 126/2002 Sb., která upravovala pouze vkladní knížky, protože smyslem novely bylo zrušit veškeré anonymní vkladní vztahy. Na rozdíl od vkladních knížek na doručitele vkladní listy na doručitele však byly navíc opatřeny datem splatnosti vkladu a proto nebylo nutné zákonnou úpravou výslovně rušit tyto formy vkladů.

11. Další formy vkladů

Úprava dalších forem vkladů je široce dispozitivní, to znamená, že bude vesměs záležet na smluvních stranách jak si sjednají a dohodnou podmínky.

Podle § 787 odst. 1 ObčZ peněžní ústav může sjednat s vkladatelem i jiné formy vkladů. Jinými formami vkladů jsou všechny vklady, které nenaplnují znaky vkladu na

vkladní knížce, vkladním listu či znaky smlouvy o běžném či vkladovém účtu podle úpravy obchodního zákoníku.

Občanský zákoník a jeho ustanovení jsou postaveny na smluvním principu, tudíž je umožněno i sjednání jiných forem vkladů než na základě vkladní knížky nebo vkladního listu. Na tyto další formy vkladových vztahů se budou vztahovat obecná ustanovení o vkladech.⁶⁸ Formy vkladů však upraveny nejsou a proto bude na smluvním ujednání stran jakou formu si pro smlouvu zvolí. Určitý rámec do kterého se toto smluvní ujednání musí vejít však částečně stanoven je. Podle § 787 odst. 2 ObčZ pokud není sjednáno něco jiného, vztahují se na tyto jiné formy vkladů přiměřeně ustanovení o vkladních knížkách a vkladních listech.

Pro určení práv a povinností stran je důležitý především obsah smlouvy, popř. listiny, která po jejím předložení umožňuje s vkladem nakládat. Pokud by vkladatel mohl na základě této listiny vklad zvyšovat nebo vybírat část vkladu, jednalo by se svou povahou o podobnost vůči právní úpravě upravující vkladní knížky. Nebo naopak může být podobná spíše vkladnímu listu, pokud bude vklad pevný a jednorázový.

Smluvní volnost má při sjednávání jiných forem vkladů, přednost před aplikací ustanovení o vkladních knížkách nebo vkladních listech pokud se týče jejich obsahu. Zmíněná ustanovení hrají roli spíše subsidiární.

Podpůrná aplikace ustanovení o vkladních knížkách se týká nejen samotné právní úpravy uvedené v zákoně, ale také všech prováděcích předpisů vztahujících se k vkladním knížkám. Je zde zahrnuta např. vyhláška o peněžních službách občanům. Úprava se však může aplikovat pouze za předpokladu, že není v rozporu se smlouvou nebo s obsahem listiny, na základě jejíhož předložení lze s vkladem nakládat.

Podle § 787 odst. 3 ObčZ jiné formy vkladů mohou být sjednány pouze na jméno. Stejně jako u vkladních knížek a vkladních listů i jiné formy vkladů musí být vystaveny pouze na jméno. Do konce roku 2000 bylo možné sjednávat jiné formy vkladů také anonymně. Bylo tedy povoleno sjednávat vkladové vztahy jak na jméno, tak na doručitele. Tuto možnost ukončila novelizace provedená zákonem č. 367/2000 Sb. a nadále mohly být sjednávány jiné formy vkladů výhradně na jméno. Stávající vklady na doručitele však zrušeny nebyly a proto musela být přijata další novelizace v roce 2002,

⁶⁸ § 778 až 780 ObčZ.

kteřá stanovila, že všechny vkladové vztahy znějící na doručitele nadále pozbývají platnosti.

12. Bankovní tajemství

V souvislosti s úpravou práv a povinností peněžního ústavu souvisejících se smlouvou o vkladu je třeba uvést další povinnosti vyplývající z jiných právních předpisů než občanského zákoníku, Při této příležitosti je nutné zmínit se o povinnosti dodržovat bankovní tajemství a povinnost mlčenlivosti peněžního ústavu.

Úprava těchto povinností pro banku je obsažena v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších právních předpisů.

Banka disponuje velkým množstvím informací o svých klientech a jejich účtech, ty však mají soukromý charakter a nemohou být proto sdělovány neoprávněným osobám. Proto § 38 odst. 1 BankZ obsahuje vymezení, co je předmětem bankovního tajemství. Přesto samozřejmě existují výjimky, kdy je banka povinna podat určeným osobám zprávu o všech záležitostech, které jsou předmětem bankovního tajemství. V ustanovení § 38 odst. 1 BankZ je stanoveno, že na všechny bankovní obchody, peněžní služby bank, včetně stavů na účtech a depozit, se vztahuje bankovní tajemství. Podle § 39 BankZ jsou zaměstnanci banky povinni zachovávat povinnost mlčenlivosti ve služebních věcech dotýkajících se zájmů banky a jejích klientů.

Právní úprava přináší v praxi řadu problémů. Zejména proto, že právním řádem chráněný objekt bankovního tajemství a povinnosti mlčenlivosti, jakož i jednotlivé pojmy nejsou výslovně definovány ani v zákoně o bankách, ani v jiných právních předpisech.

Jakým způsobem má banka naplňovat své povinnosti chránit bankovní tajemství zákon výslovně nestanoví. Vymezení obsahu je proto nutné vyvozovat z § 38 odst. 2 až 9 a § 38a. *Obecně lze vymezit povinnost banky při zachování bankovního tajemství jako ochranu před nedovoleným zpřístupněním údajů, které jsou předmětem bankovního tajemství.*⁶⁹ Jsou stanoveny případy, kdy banka musí poskytnout informace i když jsou tyto chráněny bankovním tajemstvím. Z tohoto hlediska jde o pozitivní právní úpravu.

⁶⁹ Liška, P.: Zákon o bankách a předpisy související. Zákony s poznámkami. 1. vydání. Praha: C.H.Beck 1999, s. 110.

Všechny ostatní případy spadají pod ochranu bankovního tajemství a banka informace sdělovat nesmí. Není možné ani předávání informací, které jsou chráněny bankovním tajemstvím, mezi bankami navzájem, pokud tak nestanoví výslovně právní úprava..

Zprávu o všech záležitostech, které jsou předmětem bankovního tajemství, je banka povinna podat osobám pověřeným výkonem bankovního dohledu. Za porušení bankovního tajemství se nepovažuje výměna informací mezi Českou národní bankou a orgány bankovního dohledu a obdobných institucí jiných států, jestliže předmětem výměny jsou informace o subjektech, které působí nebo hodlají působit na území příslušného státu. Porušením povinnosti dodržet bankovní tajemství rovněž není sdělení údajů o klientovi a jeho obchodech při podání trestního oznámení nebo při plnění oznamovací povinnosti podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo podle zákona o provádění mezinárodních sankcí.

Zprávu o záležitostech, týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství, podá banka bez souhlasu klienta jen na písemné vyžádání

- a) soudu pro účely občanského soudního řízení;
- b) orgánu činného v trestním řízení za podmínek, které stanoví zvláštní zákon;
- c) správcům daně za podmínek podle zvláštního zákona o správě daní a poplatků,
- d) finančnímu arbitrovi rozhodujícímu podle zvláštního právního předpisu ve sporu navrhovatele proti instituci,
- e) Ministerstva financí za podmínek, které stanoví zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo zákon o provádění mezinárodních sankcí,
- f) orgánů sociálního zabezpečení ve věci řízení o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, které klient dluží, včetně dluhu na přirážce k pojistnému, penále a pokutách, orgánů nemocenského pojištění ve věci řízení o přeplatku na dávkách nemocenského pojištění, regresních náhradách a dluhu na pokutách, orgánů sociálního zabezpečení nebo obecních úřadů obcí s rozšířenou působností nebo pověřených obecních úřadů ve věci řízení o přeplatku na dávkách sociálního zabezpečení a dluhu na pokutách nebo orgánů státní sociální podpory ve věci řízení o přeplatku na dávkách státní sociální podpory, který je klient povinen vrátit; to platí i pro vymáhání tohoto pojistného, příspěvku a přeplatku,

- g) zdravotních pojišťoven ve věci řízení o pojistném na veřejné zdravotní pojištění, které klient dluží; to platí i pro vymáhání tohoto pojistného,
- h) soudního exekutora pověřeného provedením exekuce podle zvláštního zákona,
- i) úřadu práce ve věci řízení o vrácení finančních prostředků poskytnutých klientovi ze státního rozpočtu; to platí i pro vymáhání těchto prostředků,
- j) Národního bezpečnostního úřadu, zpravodajské služby nebo Ministerstva vnitra při provádění bezpečnostního řízení podle zvláštního zákona

Písemné vyžádání musí obsahovat údaje, podle nichž může banka příslušnou záležitost identifikovat.

Banka je povinna sdělit i bez souhlasu klienta na písemné vyžádání orgánů sociálního zabezpečení nebo okresních úřadů ve věci řízení o vrácení dávky poukázané na účet po úmrtí příjemce dávky včetně jejího vymáhání identifikační údaje o svém klientovi, který je majitelem účtu, a osobách oprávněných nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu a údaje o záležitostech týkajících se tohoto účtu. Banka je rovněž povinna po úmrtí klienta sdělit tyto údaje na písemné vyžádání úřadu práce.

Banka je povinna i bez souhlasu klienta sdělit osobě oprávněné za účelem výkonu rozhodnutí nebo daňové exekuce bankovní spojení svého klienta, tedy číslo účtu a identifikační kód banky nebo pobočky zahraniční banky a identifikační údaje o svém klientovi, který je majitelem účtu. Stejná povinnost banky platí i ve vztahu k osobě, která prokáže, že v důsledku vlastní chybné dispozice bance nebo pobočce zahraniční banky utrpěla škodu a že se bez tohoto údaje nemůže domoci svého práva na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu občanského zákoníku. Za podání informace náleží bance úhrada věcných nákladů.

Zprávu o záležitostech týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství, podá banka v souvislosti se svým podnikáním na území jiného státu i bez souhlasu klienta, pokud je to nutné ke splnění povinnosti uložené právním řádem státu, na jehož území podniká. Ustanovení zvláštního zákona tím nejsou dotčena.

V rámci plnění povinnosti postupovat při výkonu své činnosti obezřetně se banky a pobočky zahraničních bank mohou vzájemně informovat o bankovním spojení, identifikačních údajích o majitelích účtů a o záležitostech, které vypovídají o boritě a důvěryhodnosti jejich klientů, a to i prostřednictvím právnické osoby, která není bankou. Majetkový podíl na této právnické osobě mohou mít pouze banky, které jsou

povinny zajistit, že tato právnická osoba bude zachovávat získané údaje v tajnosti a chránit je před zneužitím. Banka a pobočka zahraniční banky je povinna k získaným údajům o klientech jiné banky a pobočky zahraniční banky přistupovat tak, jako by šlo o údaje o jejích vlastních klientech.

Oznámení banky o podezření, že byl spáchán trestný čin nebo přestupek, učiněné státnímu zástupci, policejním nebo jiným příslušným orgánům, nemůže být posuzováno jako porušení ustanovení § 38 BankZ.

Údaje, které jsou jinak předmětem bankovního tajemství, může banka poskytovat, je-li to potřebné pro účely dohledu na konsolidovaném základě nebo doplňkového dohledu a pro účely plnění pravidel obezřetného podnikání. Tím nejsou dotčena ustanovení zákona upravujícího ochranu osobních údajů.

Případy, kdy je možné aby banka sdělila všechny informace tedy i takové, které jsou předmětem bankovního tajemství jsou takové, ke kterým dá souhlas s jejich sdělením klient. Často se tak stává v případech, kdy majitelem účtu je podnikatel a informace je určena pro jeho obchodní partnery nebo jiné banky.

13. Povinnost mlčenlivosti

Podle § 39 BankZ., jsou zaměstnanci banky a členové dozorčí rady povinni zachovávat mlčenlivost ve služebních věcech dotýkajících se zájmů banky a jejích klientů. Z důvodů uvedených v § 38 odst. 2, 3, 4 a 6 a § 38b BankZ je statutární orgán této povinnosti zproští.

Povinnost zachovávat mlčenlivost trvá i po skončení pracovněprávního vztahu nebo jiného obdobného vztahu.

Jde o státem uloženou povinnost, která vzniká ze zákona na základě zaměstnaneckého poměru k bance. Tuto povinnost není třeba sjednávat smluvně, resp. v pracovní smlouvě. Od bankovního tajemství se liší širším okruhem skutečností, které jsou ochraňovány. Jde o povinnost zachovávat mlčenlivost o věcech dotýkajících se zájmů banky, zejména pak o ochranu obchodního tajemství, pracovních postupů, informačních systému aj. Při ochraně klienta pak jde o údaje, na které se vztahuje bankovní tajemství, ale také o osobní zkušenosti a poznatky úředníka banky při obchodních jednáních s klientem.

Tato povinnost se vztahuje na zaměstnance banky, členy dozorčí rady a osoby vykonávající bankovní dohled. V případě jejich porušení bankovního tajemství mohou tyto osoby naplnit skutkovou podstatu trestné činu neoprávněného nakládání s osobními údaji.⁷⁰

Povinnosti mlčenlivosti mohou být subjekty zbaveny prostřednictvím představenstva banky. Osoba, která byla zproštěna povinnosti mlčenlivosti, musí být o této skutečnosti informována a mělo by jí být také sděleno i vymezení skutečností, o kterých nemusí mlčet.

I po skončení pracovněprávního vztahu je fyzická osoba, na kterou se vztahuje povinnost mlčenlivosti, povinna tuto povinnost plnit.

Posouzení, zda se na určitou věc vztahuje nebo nevztahuje povinnost mlčenlivosti, bude nutné učinit s přihlédnutím nejen ke konkrétním okolnostem případu, ale i zájmům banky a zájmům klientů v této záležitosti.

Podle § 25b zákona č. 87/1995 Sb. je družstevní záložna povinna zachovávat v tajnosti a chránit před zneužitím údaje o svém členovi a o jeho obchodech s družstevní záložnou.

Zprávu o údajích, které je družstevní záložna povinna zachovávat v tajnosti a chránit před zneužitím, je družstevní záložna povinna podat osobám pověřeným výkonem dohledu. Za porušení povinnosti se nepovažuje výměna informací mezi Českou národní bankou a orgány dohledu a obdobných institucí jiných států, jestliže předmětem výměny jsou informace o subjektech, které působí nebo hodlají působit na území příslušného státu. Porušením povinnosti rovněž není sdělení údajů o členovi družstevní záložny a jeho obchodech při podání trestního oznámení nebo při plnění oznamovací povinnosti podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo zákona o provádění mezinárodních sankcí.

Zprávu o údajích, které je družstevní záložna povinna zachovávat v tajnosti a chránit před zneužitím, podá družstevní záložna bez souhlasu člena jen na písemné vyžádání

- a) soudu pro účely občanského soudního řízení,
- b) orgánu činného v trestním řízení za podmínek, které stanoví zvláštní zákon,
- c) správců daně za podmínek podle zvláštního zákona o správě daní a poplatků,

⁷⁰ § 178 odst. 2 trestního zákona

- d) příslušného orgánu podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo zákona o provádění mezinárodních sankcí,
- e) orgánů sociálního zabezpečení ve věci řízení o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, které člen družstevní záložny dluží, orgánů sociálního zabezpečení nebo obecních úřadů obcí s rozšířenou působností nebo pověřených obecních úřadů ve věci řízení o přeplatku na dávkách sociálního zabezpečení nebo orgánů státní sociální podpory ve věci řízení o přeplatku na dávkách státní sociální podpory, který je člen družstevní záložny povinen vrátit; to platí i pro vymáhání tohoto pojistného, příspěvku a přeplatku,
- f) zdravotních pojišťoven ve věci řízení o pojistném na veřejné zdravotní pojištění, které člen družstevní záložny dluží; to platí i pro vymáhání tohoto pojistného,
- g) soudního exekutora pověřeného provedením exekuce podle zvláštního zákona,
- h) úřadu práce ve věci řízení o vrácení finančních prostředků poskytnutých členovi družstevní záložny ze státního rozpočtu; to platí i pro vymáhání těchto prostředků,
- i) Národního bezpečnostního úřadu, zpravodajské služby nebo Ministerstva vnitra při provádění bezpečnostního řízení podle zvláštního zákona.

Písemné vyžádání musí obsahovat údaje, podle nichž může družstevní záložna příslušnou záležitost identifikovat.

Družstevní záložna je povinna sdělit i bez souhlasu člena na písemné vyžádání orgánů sociálního zabezpečení nebo okresních úřadů ve věci řízení o vrácení dávky poukázané na účet po úmrtí příjemce dávky včetně jejího vymáhání identifikační údaje o svém členovi, který je majitelem účtu, a osobách oprávněných nakládat s peněžními prostředky na tomto účtu a údaje o záležitostech týkajících se tohoto účtu. Družstevní záložna je rovněž povinna po úmrtí člena sdělit tyto údaje na písemné vyžádání úřadu práce.

Družstevní záložna je povinna i bez souhlasu svého člena sdělit osobě oprávněné za účelem výkonu rozhodnutí nebo daňové exekuce číslo účtu svého člena včetně identifikačního kódu družstevní záložny a identifikační údaje o svém členovi, který je majitelem účtu. Stejná povinnost družstevní záložny platí i ve vztahu k osobě, která prokáže, že v důsledku vlastní chybné dispozice družstevní záložně utrpěla škodu a že se bez tohoto údaje nemůže domoci svého práva na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu občanského zákoníku.

Zprávu o údajích, které je družstevní záložna povinna zachovávat v tajnosti a chránit před zneužitím, podá družstevní záložna v souvislosti se svým podnikáním na území jiného státu i bez souhlasu člena, pokud je to nutné ke splnění povinnosti uložené právním řádem státu, na jehož území podniká.

Údaje, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti, může družstevní záložna poskytovat, je-li to potřebné pro účely dohledu na konsolidovaném základě nebo doplňkového dohledu orgánu, který tento dohled vykonává.

Údaje, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti, může družstevní záložna poskytovat, je-li je potřebné poskytnout, ovládající osobě za účelem přípravy výkazů na konsolidovaném základě a pro účely plnění pravidel obezřetného podnikání.

Zaměstnanci a členové orgánů družstevní záložny jsou povinni zachovávat mlčenlivost ve služebních věcech dotýkajících se zájmů družstevní záložny a jejích členů. Z důvodů uvedených v § 25b odst. 2, 3, 4 a 6 zákona č. 87/1995 Sb. je představenstvo této povinnosti zproští.

Povinnost zachovávat mlčenlivost trvá i po skončení pracovněprávního vztahu nebo jiného obdobného vztahu.

14. Pojištění vkladů

Významná novela č. 21/1992 Sb. zákona o bankách, provedená zákonem č. 156/1994 Sb., upravila pojištění vkladů, do té doby zákonem problematiku neupravenou. Stát dříve ručil za vklady fyzických osob, které zněly na jméno a také ručil za úroky z těchto vkladů pokud byly uloženy u jedné z určených bank (Komerční banka Praha, Všeobecná úvěrová banka Bratislava, Živnostenská banka Praha a Investiční banka Praha – ručila ČSFR, Česká státní spořitelna – ručila ČR, Slovenská státní spořitelna – ručila SR). Po nabytí účinnosti novely dne 29. července 1994, stát přestal ručit za předmětné vklady ze zákona. Náhrada se poskytovala do výše 80 % částky souhrnných vkladů, maximálně však do 100 tisíc Kč. V roce 1998 byla tato hranice navýšena na 300 tisíc Kč. Ve stejném roce zákonem č. 165/1998 Sb., byl okruh pojištěných vkladů rozšířen i na vklady právnických osob ⁷¹ a zároveň byla zvýšena náhrada na 90 % částky, maximálně však do výše 400 tisíc Kč. Pojištěny však mohly

⁷¹ S výjimkou bank, poboček zahraničních bank a finančních institucí.

být pouze neanonymní vklady. Tedy pouze ty vklady, které jsou vedeny na jméno, příjmení, adresu a datum narození nebo rodné číslo, popřípadě identifikační číslo vkladatele nebo v případě právnických osob, vklady vedené na obchodní jméno nebo název právnické osoby, její sídlo a v případě tuzemských právnických osob také na jejich identifikační číslo.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské Unie jsou vklady klientů v pobočkách zahraničních bank, jejichž mateřská společnost má sídlo v zemích Evropské Unie, pojištěny u systému pojištění vkladů působícího v sídle mateřské společnosti. Zahraniční banka je povinna poskytnout vkladatelům informace o systému pojištění vkladů, včetně výše a rozsahu krytí poskytovaného systémem pojištění vkladů, jehož se banka a její pobočky účastní. Tyto informace musí být poskytnuty srozumitelným způsobem. Česká republika vstoupila dne 1.5. 2004 do Evropské unie. Od tohoto dne nabyla účinnost příslušná ustanovení zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění zákona č. 126/2002 Sb., týkající se jednotné bankovní licence v bankovním sektoru. Přejít do režimu jednotné licence neklade na klienty bank žádné požadavky. Vklady klientů u pobočky zahraniční banky s jednotnou licencí jsou pojištěny v rámci systému domovského státu. Podmínky pojištění vkladů těchto států vychází z požadavků práva Evropských společenství. Podle zákona o bankách mohou pobočky zahraničních bank připojistit pohledávky z vkladů na základě smlouvy s Fondem pojištění vkladů v České republice.

Pojištěním vkladů se zabývá § 41a a násl. BankZ. Upravuje povinnost všech bank a poboček zahraničních bank účastnit se systému pojištění pohledávek z vkladů a přispívat v rozsahu stanoveném tímto zákonem do Fondu pojištění vkladů. Ust. § 41a odst. 1 BankZ stanoví, že tímto zákonem se zřizuje Fond pojištění vkladů (dále jen "Fond"), který je právnickou osobou. Fond se zapisuje do obchodního rejstříku. Fond pojištění vkladů je řízen pětičlennou správní radou. Předsedu, místopředsedu a ostatní členy správní rady Fondu pojištění vkladů, jmenuje a odvolává ministr financí. Správní rada Fondu je statutárním orgánem Fondu a řídí jeho činnost. Správní rada jmenuje výkonného ředitele, který stojí v čele výkonného aparátu Fondu. Fond není státním fondem ve smyslu zákona České národní rady č. 576/1990 Sb., o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice (rozpočtová pravidla republiky). Zároveň je zákonem stanoveno, že na pojištění vkladů

se nevztahují zvláštní předpisy o pojišťovnictví. Fond je právnická osoba ve smyslu § 18 odst. 2 písmeno d) ObčZ. Účast na systému pojištění vkladů je povinná. Základní povinností všech bank a poboček zahraničních bank je přispívat do Fondu pojištění vkladů. Rozsah příspěvku se určuje podle ust. § 41c odst. 6 zákona o bankách.⁷² Banka je zároveň povinna příspěvek do Fondu zaplatit za předchozí kalendářní rok nejpozději do 31. ledna běžného roku. Příspěvek se platí v českých korunách. O nezaplacení příspěvku informuje Fond neprodleně Českou národní banku. Nesplnění povinnosti může být sankcionováno Českou národní bankou podle ustanovení § 26 BankZ.

Roční příspěvek banky do Fondu činí 0,1 % z průměru objemu pojištěných pohledávek z vkladů za předchozí rok, včetně úroků.

Systém pojištění pohledávek z vkladů se nevztahuje na směnky a jiné cenné papíry.

Podle § 41c odst. 1 BankZ jsou pojištěny veškeré pohledávky z vkladů včetně úroků vedených při splnění požadavků na identifikaci stanovených zákonem v české měně nebo cizí měně, evidovaných jako kreditní zůstatky na účtech či vkladních knížkách nebo potvrzených vkladovým certifikátem, vkladním listem či jiným obdobným dokumentem, nejde-li o pohledávky, které podle zákona pojištěny nejsou.

Banka je podle § 41c odst. 3 BankZ povinna zabezpečit identifikaci vkladatele při vedení jeho účtu nebo jiné formě přijetí jeho vkladu a identifikační údaje o vkladatelovi vést ve své evidenci. Identifikačními údaji se rozumí

- u fyzických osob jméno, příjmení, adresa, rodné číslo, a nebylo-li přiděleno, datum narození, popřípadě identifikační číslo,
- u právnických osob obchodní firma nebo název právnické osoby, její sídlo a u tuzemských právnických osob též identifikační číslo.

Shora uvedené identifikační údaje peněžní ústav vede ve své evidenci a musí být zároveň uvedeny ve smlouvě o účtu, ve vkladní knížce a na vkladovém certifikátu, vkladním listu či jiném obdobném dokumentu potvrzujícím přijetí vkladu.

⁷² Roční příspěvek banky do Fondu činí 0,1 % z průměru objemu pojištěných pohledávek z vkladů za předchozí rok, včetně úroků. Průměrný objem pojištěných pohledávek z vkladů banka propočítává podle stavu pojištěných pohledávek z vkladů k poslednímu dni každého kalendářního měsíce v předchozím roce, a to včetně úroků, na jejichž připsání vznikl vkladateli nárok k témuž dni. Výpočet se provádí v české měně. U pohledávek z vkladů vedených v cizí měně se pro přepočtení na českou měnu použije kurz devizového trhu vyhlášený Českou národní bankou ke dni, ke kterému je prováděn výpočet.

Pojištěny podle § 41c odst. 3 BankZ nejsou pohledávky z vkladů bank, zahraničních bank, finančních institucí, zdravotních pojišťoven a státních fondů. Výjimku z této úpravy představují pohledávky z vkladu se zvláštním režimem podle § 41f BankZ. Pojištěny nejsou pohledávky z vkladů, které je banka oprávněna zčásti zahrnout do svého kapitálu (podřízený dluh).

Na základě zákona se náhrada za pojištěnou pohledávku z vkladu oprávněné osobě z Fondu poskytne poté, co Fond obdrží písemné oznámení České národní banky. Takové oznámení musí být vydáno nejpozději do 21 dní ode dne zjištění rozhodné skutečnosti a bance nebo bývalé bance musí být písemně sděleno. Fond v dohodě s Ministerstvem financí a Českou národní bankou stanoví den zahájení plateb Fondu a vhodným způsobem jej uveřejní. Fond musí být schopen vyplatit náhradu oprávněným osobám do 3 měsíců ode dne, kdy bylo oznámení vydáno. Maximálně lze lhůtu prodloužit o další tři měsíce a to nejvýše dvakrát. Banka, popřípadě bývalá banka je povinna ve lhůtě stanovené Fondem poskytnout Fondu podklady potřebné pro zahájení výplaty náhrady za pohledávky z vkladů. V důsledku nesplnění povinnosti podle odstavce 3 může být odpovědným osobám uložena Českou národní bankou ve správním řízení pokuta do výše 500 000 Kč, a to i opakovaně.

V souvislosti s problematikou smlouvy o vkladu, která je předmětem této práce, lze konstatovat, že vklady na doručitele nepatří mezi pojištěné vklady. Vklady na jméno zpravidla budou splňovat všechny podmínky pro to, aby byly považovány za pojištěné, pokud nepůjde o pohledávky subjektů uvedených v § 41c odst. 2 BankZ.

15. Opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti

V souvislosti s problematikou smlouvy o vkladu na vkladní knížce je třeba uvést i otázky právní úpravy regulující opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti. Od 1. září 2008 nabyl účinnosti zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Nový zákon převzal většinu ustanovení z dříve platného zákona č. 61/1996 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů. Účelem nové právní regulace je dosažení větší přehlednosti a systematičnosti úpravy a odstranění nedostatků dřívějšího zákona. nelanová právní úprava zajistila rovněž

transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/60/ES o předcházení zneužití finančního systému k praní peněz a financování terorismu a směrnice Komise 2006/70/ES, kterou se stanoví prováděcí opatření k dříve uvedené směrnici, pokud se jedná o definici politicky zainteresovaných osob a stanovení technických kritérií pro zjednodušené postupy hloubkové kontroly klienta a o výjimku na základě finanční činnosti vykonávané příležitostně nebo ve velmi omezené míře, do českého právního řádu.

Nová právní úprava doplňuje a zpřesňuje definice a přesněji vymezuje povinné osoby. Mezi povinné osoby zahrnuje právní úprava banky i družstevní záložny. Jedním z klíčových pojmů je např. definice obchodu, kterým se nadále rozumí každé jednání povinné osoby s jinou osobou, pokud takové jednání směřuje k nakládání s majetkem této jiné osoby nebo k poskytnutí služby této jiné osobě a obchodního vztahu. Obchodním vztahem se pro účely citovaného zákona rozumí smluvní vztah mezi povinnou osobou a jinou osobou, jehož účelem je nakládání s majetkem této jiné osoby nebo poskytování služeb této jiné osobě, jestliže je při vzniku smluvního vztahu s přihlédnutím ke všem okolnostem zřejmé, že bude obsahovat opakující se plnění.

Právní úprava stanoví základní povinnosti povinných osob. Do těchto povinností je zahrnuta zejména povinnost

- identifikace a kontroly klienta
- uchovávat informace získané při identifikaci klienta
- postupovat stanoveným způsobem při zjištění podezřelého obchodu.

Nově je zavedena hranice pro identifikaci klienta při obchodování z dřívějších 15.000 EUR již na 1000 EUR. Cílem je zabránit dělení transakcí po menších částkách k utajení klienta. Pokud je povinná osoba účastníkem obchodu v hodnotě převyšující částku 1.000 EUR, je vždy povinna před jeho uskutečněním provést identifikaci klienta, s výjimkou novým zákonem uvedených případů. Dále se také bude muset provést identifikace klienta vždy, půjde-li například o podezřelý obchod ve smyslu nového zákona, uzavření smlouvy o účtu, vkladu na vkladní knížce nebo vkladním listu nebo sjednání jiné formy vkladu, uzavření smlouvy o životním pojištění aj.

Identifikace klienta se provádí ověřením identifikačních údajů klienta průkazem totožnosti a jejich zaznamenáním. Povinné osoby mají také v určitých případech povinnost kontroly klienta překračující rámec identifikace. To jsou případy

obchodování v hodnotě 15.000 EUR a vyšší, nebo bez ohledu na tento limit při obchodu představujícím vyšší riziko zneužití a osoby povinné musí provádět kontrolu klienta. Touto kontrolou se rozumí oprávněnost požadavku na konkrétní informace o obchodech, obchodním vztahu a původu zdrojů peněžních prostředků od klienta, aby se mohly podrobněji zkoumat jednotlivé obchody klienta a případně rozlišit podezřelé obchody. Existují výjimky z povinné identifikace a i z další kontroly bezrizikových klientů (jsou-li jimi například úvěrová nebo finanční instituce, ústřední orgán státní správy, kótované společnosti a další osoby, jejichž identita je dostatečně známá a transparentní a u nichž není předpoklad, že by své obchodní aktivity zneužívali k praní špinavých peněz). Povinná osoba je oprávněná sama si zhodnotit rizika spojená s daným obchodem v závislosti na typu klienta, obchodního vztahu, produktu nebo obchodu a poté vyhodnotit, jaká kontrola musí proběhnout. Takové rozhodnutí ovšem podléhá kontrole příslušných dozorových orgánů a osoba povinná musí odůvodnit přiměřenost rozsahu kontroly klienta nebo ověření splnění podmínek pro výjimku z identifikace a kontroly klienta.

Nový zákon umožňuje převzetí identifikace mezi úvěrovými a finančními institucemi, a to i mezistátně, s výjimkou směnárů a subjektů zajišťujících převody nebo zasílání peněz. Informace, získané od povinných osob, musí být uchovávány po dobu deseti let. Lhůta začíná běžet prvním dnem kalendářního roku následujícího po roce, ve kterém byl uskutečněn poslední úkon obchodu známý povinné osobě.

Zjistí-li povinná osoba v souvislosti se svou činností podezřelý obchod, oznámí to Ministerstvu financí bez zbytečného odkladu nejpozději do 5 kalendářních dnů ode dne zjištění podezřelého obchodu. vyžadují-li to okolnosti případu, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení, oznámí povinná osoba podezřelý obchod neprodleně po jeho zjištění.

Pokud hrozí nebezpečí, že bezodkladným splněním příkazu klienta by mohlo být zmařeno nebo podstatně ztíženo zajištění výnosu z trestné činnosti nebo prostředků určených k financování terorismu, povinná osoba může splnit příkaz klienta týkající se podezřelého obchodu nejdříve po uplynutí 24 hodin od přijetí oznámení podezřelého obchodu Ministerstvem financí. Majetek, jehož se příkaz klienta týká, vhodným způsobem zajistí proti manipulaci, která by byla v rozporu s účelem zákona. Na odklad

splnění příkazu klienta upozorní povinná osoba Ministerstvo financí v oznámení o podezřelém obchodu.

Jestliže hrozí nebezpečí, že bezodkladným splněním příkazu klienta by mohlo být zmařeno nebo podstatně ztíženo zajištění výnosu z trestné činnosti nebo prostředků určených k financování terorismu, a šetření podezřelého obchodu si pro složitost vyžaduje delší dobu, Ministerstvo financí rozhodne

- o prodloužení doby, na kterou se odkládá splnění příkazu klienta, nejdéle však na dobu 72 hodin od přijetí oznámení podezřelého obchodu, nebo
- o odložení splnění příkazu klienta nebo o zajištění majetku, který má být předmětem podezřelého obchodu, u povinné osoby, u níž se tento majetek nachází, až na dobu 72 hodin.

Rozhodnutí o odkladu splnění příkazu klienta nebo o zajištění majetku klienta nabývá právní moci jeho vyhlášením. Vyhlášení může být provedeno ústně, telefonicky, telefaxem nebo elektronicky; vždy se následně doručuje stejnopis písemného vyhotovení. Proti rozhodnutí není přípustný rozklad. Při rozhodování o opatření je účastníkem řízení pouze povinná osoba, která podal oznámení podezřelého obchodu, nebo u níž se nachází majetek, který má být předmětem podezřelého obchodu.

Jestliže Ministerstvo financí do konce lhůty stanovené v rozhodnutí povinné osobě nesdělí, že podalo trestní oznámení, povinná osoba příkaz klienta provede. Pokud Ministerstvo financí podá oznámení orgánu činnému v trestním řízení, povinná osoba provede příkaz klienta po uplynutí 3 kalendářních dnů ode dne podání trestního oznámení, pokud orgán činný v trestním řízení do konce této lhůty nerozhodne o odnětí nebo zajištění předmětu podezřelého obchodu. O podání trestního oznámení informuje Ministerstvo financí povinnou osobu před uplynutím lhůty k provedení příkazu.

Nestanoví-li příslušný zákon jinak, jsou povinné osoby a jejich zaměstnanci a další v § 38 zákona uvedené osoby povinny zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, týkajících se oznámení a šetření podezřelého obchodu, úkonů učiněných Ministerstvem financí nebo plnění informační povinnosti vůči Ministerstvu financí. Povinnosti zachovávat mlčenlivost se nelze dovolávat mj. vůči osobě, která by mohla uplatnit nárok na náhradu škody způsobené postupem podle zákona, jde-li o následné oznámení skutečností rozhodných pro uplatnění takového nároku. Povinná osoba může v tomto případě sdělit klientovi, že bylo jednáno podle zákona č. 253/2008 Sb., až po dni, ve

kterém bylo vykonáno rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení o odnětí nebo zajištění předmětu podezřelého obchodu nebo ve kterém skončila lhůta po podání trestního oznámení určená pro opatření orgánu činného v trestním řízení. V ostatních případech lze takové sdělení učinit až po předchozím písemném souhlasu Ministerstva financí.

Správní dozor nad plněním povinností povinných osob vykonávají dozorčí orgány. Těmito orgány jsou Ministerstvo financí a Česká národní banka, správní úřady s působností nad dodržováním zákonnosti v oblasti loterií a jiných podobných hrách u držitelů povolení k provozování sázkových her a v určitých případech také Česká obchodní inspekce. U povolání jako jsou advokáti, notáři, auditoři, soudní exekutoři a daňoví poradci, tedy všech které se zahrnují do tzv. svobodných povolání, provádí kontrolu skrze příslušné profesní komory Ministerstvo financí.

V souvislosti s problematikou smlouvy o vkladu na vkladní knížce je právní úprava obsažená v zákoně č. 253/2008 Sb. významná zejména v vztahu k:

- identifikaci účastníka smlouvy o vkladu. Vzhledem k tomu, že smlouva nemá předepsanou písemnou formu a zpravidla v písemné formě v praxi uzavírána není, budou zjištěné identifikační údaje klienta zachyceny v informačních databázích peněžního ústavu a uvedeny v potvrzení o existenci vkladu (vkladní knížka, vkladní list apod.);
- možnosti oznámit výskyt podezřelého obchodu v souvislosti s uzavřením smlouvy o vkladu. Zejména při nakládání s vkladem záležejícím ve výběru vkladu nebo jeho části nelze vyloučit v případě podezřelého obchodu odklad provedení příkazu klienta. Rozhodnutí peněžního ústavu o odkladu vyplacení peněžních prostředků klientovi v důsledku oznámení podezřelého obchodu Ministerstvu financí není možné klientovi sdělit až do uplynutí zákonem určené doby. Lze důvodně předpokládat, že nevyplacení hotovosti z vkladu na vkladní knížce, popř. jiné formy vkladu vyvolá v klientovi nespokojenost se službami peněžního ústavu a může vést i k uplatnění náhrady škody, která neprovedením příkazu mohla klientovi vzniknout.

16. Nová právní úprava

Vládní návrh občanského zákoníku předložený Poslanecké sněmovně obsahuje také ustanovení o vkladní knížce, což znamená, že budoucí právní úprava s právní

úpravou vkladů na vkladních knížkách zcela jistě počítá. Právní ustanovení návrhu v zásadě kopírují právní úpravu současného občanského zákoníku.⁷³ Úprava vkladních knížek je zařazena do dílu 11. oddíl 3 §§ 2538 – 2642 a patří mezi závazky z bankovních smluv vládního návrhu.

V navržené úpravě již nejsou obsažena ustanovení dosavadních § 778 až 780 ObčZ. Jde o obecná ustanovení upravující smlouvu o vkladu. Vypuštění úpravy obsažené v § 779 ObčZ zakládající vkladateli právo na úrok nebo jinou majetkovou výhodu v souladu s příslušným opatřením, nebude v praxi činit žádné problémy. Vzhledem k absenci příslušného opatření regulujícího výši úroku, šlo v podstatě o nadbytečnou úpravu, protože povaha vkladového vztahu určeného pro zhodnocení úspor vylučuje nepřiznat vkladateli úrok či jinou majetkovou výhodu. Pokud by peněžní ústav nabízel klientům smlouvy o vkladu bez úroku, jistě by to ovlivnilo poptávku po uvedeném vkladovém produktu.

Ani vypuštění dílce dosud upravené v § 780 ObčZ obecně regulující právo nakládat s vkladem s možností sjednat vinkulaci, nebude představovat problém, protože uvedená úprava byla přenesena do úpravy nakládání s vkladem na vkladní knížce. Tím

⁷³ Nová úprava vládního návrhu občanského zákoníku:

Vkladní knížka

§ 2538

(1) Banka potvrdí přijetí vkladu vkladní knížkou upravenou tak, aby z ní byla zřejmá výše vkladu, jeho změny a konečný stav. Vkladní knížka může být vystavena pouze na jméno.

(2) Má se za to, že rozhodný je zápis výše vkladu ve vkladní knížce.

§ 2539

Bez předložení vkladní knížky nelze s vkladem nakládat.

§ 2540

(1) S vkladem na vkladní knížce nakládá ten, na jehož jméno, příjmení a identifikující číslo je vkladní knížka vystavena.

(2) Je-li to ujednáno, může s vkladem na cestovní vkladní knížce nakládat každý, kdo předloží cestovní vkladní knížku a průkazní lístek.

§ 2541

(1) Při ztrátě nebo zničení vkladní knížky lze s vkladem nakládat jen tehdy, prohlásí-li banka na návrh osoby, která na tom má právní zájem, vkladní knížku za umořenou.

(2) Po umoření vydá banka majiteli účtu novou vkladní knížku nebo na požádání vyplatí celý zůstatek.

(3) Prováděcí předpis stanoví postup při umoření vkladní knížky a případy, kdy banka může provést výplatu vkladu nebo vydat novou vkladní knížku i bez umoření původní vkladní knížky, je-li oprávněný znám.

§ 2542

Nenakládá-li majitel účtu s vkladem po dobu dvaceti let ani v této době nepředloží vkladní knížku na doplnění záznamů, ruší se závazek uplynutím této doby; majitel účtu má právo na výplatu zůstatku zrušeného vkladu.

došlo pouze k odstranění určité obecné úpravy a jejím nahrazením úpravou zvláštní, přičemž tato úprava bude přiměřeně platit i pro vklady na vkladních listech.

Určitě největší problém může být spatřován ve vypuštění dikce dosavadního § 778 ObčZ. Toto ustanovení výslovně upravilo vznik smlouvy o vkladu. Právě z této právní úpravy bylo možné dovodit některé charakteristiky smlouvy o vkladu, jako např.:

- reálnou povahu smlouvy,
- hotovostní plnění závazku ze smlouvy,
- okamžik vzniku smlouvy.

Vzhledem ke skutečnosti, že postupným zánikem vkladních knížek na doručitele se vkladový vztah vyplývající ze smlouvy o vkladu na vkladní knížce na jméno stále více přibližuje smlouvě o běžném účtu, může právní odlišení těchto dvou smluvních typů představovat v budoucnosti mnohem větší problém než dosud.

Závěr

Právní úprava smlouvy o vkladu na vkladní knížce má velmi dlouhou historii. Jde o jeden z nejstarších smluvních typů bankovních obchodů upravených v právních předpisech. O celkové stabilitě právní úpravy vkladů na vkladních knížkách svědčí právní vývoj této regulace, který nezaznamenává žádné zásadní právní změny. Za nejvýznamnější změnu v historii právní úpravy lze považovat změnu v chápání vkladní knížky jako cenného papíru. Právní úprava platná až do začátku 60. let minulého století výslovně označovala vkladní knížku za cenný papír. Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. toto pojetí vkladní knížky již neobsahuje, přičemž však zachovává všechny podstatné rysy vkladní knížky, které ji cennému papíru přibližují (inkorporování práva ke vkladu do vkladní knížky, umořování vkladní knížky apod.).

V moderní právní úpravě představovalo největší změnu vypuštění úpravy vkladních knížek na doručitele a zejména zrušení vkladových vztahů z vkladních knížek na doručitele. Tato změna nebyla legislativně příliš dobře propracována. V první fázi byla bez náhrady zrušena ustanovení upravující vklady na vkladních knížkách na doručitele, přičemž zákaz sjednání smlouvy o vkladu na doručitele nebyl součástí této

úpravy, ale vyplýval ze zákona č. 61/1966 Sb. Vypuštění ustanovení z občanského zákoníku nebylo provázeno přechodnou právní úpravou stanovící pravidla pro tehdy existující smlouvy o vkladu na vkladních knížkách na doručitele, které nebyly zrušeny. Legislativní nedostatek byl překonáván výkladem.

V druhé etapě byly zrušeny existující vkladové vztahy na vkladních knížkách na doručitele zákonem a byla určena promlčecí doba pro výběr zůstatku z vkladu. Ani tato úprava nebyla doplněna přechodnými ustanoveními, které by vytvořily právní režim pro otázky související zejména s existencí vkladních knížek na doručitele, jejich umořováním v případě ztráty nebo zničení, výplatou vinklovaných vkladů na těchto vkladních knížkách apod.

S ohledem na povahu vkladních knížek na doručitele jako anonymních vkladů, které se v praxi chovají do jisté míry podobně jako hotové peníze a vzhledem k množství vkladových vztahů potvrzených vkladními knížkami na doručitele a velkému objemu prostředků na těchto účtech, se dalo očekávat velké oslabení praktického významu vkladních knížek. Dostupné údaje o množství peněžních prostředků uložených na vkladních knížkách na doručitele obavy o osud smluvního typu nepotvrzují.

Platná právní úprava smlouvy o vkladu na vkladní knížce obsažená v občanském zákoníku v zásadě vyhovuje potřebám praxe. Velmi malé množství dostupné judikatury svědčí o relativní dokonalosti této právní úpravy. Skutečnost, že dosavadní úprava byla v podstatě bez větších změn a doplňků převzata do vládního návrhu občanského zákoníku podporuje závěr o správnosti shora uvedené úvahy.

Při zkoumání a rozboru platné právní úpravy jsem dospěla k některým problémům. Právní úprava občanského zákoníku neobsahuje úpravu pojmu vklad. Absence tohoto vymezení je překonávána při využití definice obsažené v zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, která je však výslovně omezena jen pro účely tohoto zákona. Nedostatek právní úpravy v tomto směru prohlubuje i nejednotné chápání pojmu nakládání s vkladem. Není zcela jasné zda, nakládání s vkladem zahrnuje jak výběr vkladu či jeho části, tak i vložení dalších peněžních prostředků na stávající vklad. Nejednotnost se projevuje zejména v důsledku umožnění bezhotovostních vkladů na vkladní knížky v rámci tzv. podnikového spoření, které nevyžaduje předložení vkladní knížky. Pokud by nakládání s vkladem nezahrnujelo tzv. přívkłady, mohlo by v důsledku

úpravy obsažené v § 785 ObčZ dojít ke zrušení vkladu po uplynutí lhůty dvaceti let. V tomto směru by se žádalo právní úpravu upřesnit.

V současně platné právní úpravě se jeví nadbytečná úprava práva vkladatele na úroky nebo majetkové výhody stanovené peněžním ústavem v souladu s opatřením státního orgánu (§ 779 ObčZ). Vzhledem k tomu, že státní moc upustila od regulace úroků z vkladů, jde o úpravu redundantní. Vládní návrh občanského zákoníku již takovou právní úpravu neobsahuje.

Cestovní vkladní knížky ztratily postupem času své opodstatnění zejména v důsledku rozvoje platebních karet a bankomatů. V současné době již není důvod pro jejich vydávání a právní úprava tohoto druhu vkladní knížky nemá důvod a může být vypuštěna. Vládní návrh občanského zákoníku však s touto úpravou stále počítá.

Jestliže k právní úpravě smlouvy o vkladu na vkladní knížce v občanském zákoníku není mnoho připomínek zásadní povahy, totéž nelze prohlásit k vyhlášce č. 47/1964 Sb. Prvním problémem tohoto předpisu je skutečnost, že byl vydán k ustanovením občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. před provedením novelizace zákonem č. 509/1991 Sb. Jde o prováděcí předpis k již zrušeným ustanovením zákona. Zejména tato skutečnost zřejmě vyvolává absolutní nezáměr Ministerstva financí České republiky o tento právní předpis. Svědčí o tom zejména fakt, že vyhláška byla naposledy novelizována v roce 1993, a tudíž se v ní neprojeví ani zásadní změny týkající se vkladních knížek na doručitele. Většina problémů zastaralé právní úpravy je překonávána výkladem v duchu norem občanského zákoníku.

Samostatným problémem je právní úprava umožňování vkladních knížek obsažená v této vyhlášce. Smysl umožňovacího řízení spočívající ve zpřístupnění informace o ztrátě určité vkladní knížky je stále naplňován vyvěšením umožňovací vyhlášky na desce v určených pobočkách peněžního ústavu. Efektivita takového opatření v praxi nemůže být velká. V této souvislosti se nabízí zejména právní úprava zakládající využití elektronických prostředků komunikace umožňující zapojení širšího okruhu klientů.

V závěru své práce musím konstatovat, že právní úprava smlouvy o vkladu na vkladní knížce patří mezi velmi kvalitní právní regulace v soukromém právu a vyžaduje jen dílčí úpravy k odstranění dílčích nedokonalostí.

V loňském roce nabízelo vkladní knížku šest bank, letos jsou to je banky čtyři. Patří mezi ně tradičně Česká spořitelna, dále Poštovní spořitelna, Volksbank a WSPK.

⁷⁴ I to svědčí o tom, že vkladní knížka rozhodně není „mrtvá“.

Zhodnocení vkladů na vkladních knížkách		
Česká spořitelna	0,1 % a.a.	1,8 % p.a.
Poštovní spořitelna	0,1 % p.a.	0,1 - 1,5 % p.a.
Volksbank	1,4 - 2 % p.a.	1,8 - 3,2 % p.a.
WSPK	1 % p.a.	1, - 4,03 % p.a.

⁷⁴ Tabulka zpracována na základě údajů z článku z www.idnes.cz (http://finance.idnes.cz/po-vkladni-knizce-sahne-spis-rakusan-nez-cech-fne-/bank.asp?c=A081118_143201_bank_fib)

Seznam použitých zkratek právních předpisů:

BankZ.	zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ.	zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObchZ.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	občanský soudní řád
ZoCP	zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury a pramenů:

- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník II. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009
- Karel Eliáš a kolektiv autorů Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek § 488-880. Praha: Linde Praha, a.s. 2008
- Lasák, J. in Fiala, J., Kindl, M., et al. Občanský zákoník. Komentář. II.díl. 1.vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009
- Liška, P. : Zákon o bankách a předpisy související. Zákon s poznámkami. Praha: C.H.Beck, 1999
- Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 9. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vydán. Praha: Aspi, a.s., 2005
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2, 4. vydán. Praha: Aspi, a.s., 2006
- Bakeš, M. a kol. Finanční právo, 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006
- Barák, J. a kol. Zákon o bankách – komentář a předpisy související. Praha: Linde, 2003
- Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurz obchodního práva. Obchodní závazky, 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007
- Eliáš, K., Dvořák, T. a kol. Obchodní zákoník – Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od r. 1900, 5. vydání. Praha: Linde, 2005
- Pelikánová, I. A kol. Obchodní právo, 2. díl, 2. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1998
- Pelikánová, I. Obchodní právo. I. Díl. Praha: Aspi, a.s., 2005
- Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář, 10. vydání. Praha: C.H.Beck, 2005
- Marek, K. Smluvní obchodní právo. Kontrakty. Brno: Masarykova univerzita, 2006
- Marek, K., Žváčková, L. Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla. Praha: Aspi, a.s., 2008

Články v odborných časopisech:

- Liška, P. Zánik vkladů na vkladních knížkách na doručitele. Právní rozhledy, 2002, č. 6.
- Marek, K. Praktická příručka – Smlouvy bankovních služeb. Právní rádce, 2005
- Liška, P. Povinnost identifikace podle zákona č. 61/1996 Sb. Právní rozhledy, 1997, č. 4

Internetové prameny:

- Fond pojištění vkladů www.fpv.cz
- www.pojistenivkladu.cz
- <http://www.postovnisporitelna.cz/obcane/produkty/413/vkladni-knizka/>
- http://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/VK_bez_vypovedi_priv.xml
- http://www.mpsv.cz/files/clanky/3065/verejne_mineni.pdf

English summary

In the Czech Republic the deposit book is one of the oldest form of savings at all. Although competition in the market for investment products is high, the deposit book is still popular especially by older people.

The Treaty on the deposit

The Treaty on the deposit occurs between the natural or legal person (the law uses the legislative shortcuts depositor) and the Institute of the composition of the deposit money in the bank and its acceptance of the money Institute. Needed are the two speeches will. Other elements normally required by banks (different složenky cash and other acts of writing) it is based mostly on internal regulations of banks and serves rather to demonstrate the implementation of the deposit than it would directly set up this commitment alone. Depositor has the right to interest and other equity benefits provided financial institution. Depositor may, in agreement with the institute make money (vinkulovat) payment of the deposit to the password, or to meet other conditions. If the depositor does not know the password must prove (and also has this right) that the deposit belongs to him. Solution depends on the particular situation.

Termination of the contract can be either by law or by contract, which is also the most frequent case.

Types of depositor's book

Deposit book are issued in the name. Have been issued to the bearer, the first popular variant, however, our legislation does not already. Another division is on the deposit book with the notice and without notice period.

The disposition of the funds in the name of the book is limited only to the owner and his authorized persons.

The interest rate for deposit books are very different and depends on the length of notice. On the Czech market as well as winning deposit book zero interest rate. Their

sole income is a regular lottery and it is only on the fortune if your depositor's passbook be draw lots and you will win some of pay-off in the periodically draw.

Deposit in deposit book shall be automatically canceled if the bankbook has been submitted to the bank for 20 years. Follow-payment of the deposit is for 3 years. Then deposit forfeited without compensation.

Contributed funds are legally insured in the Deposit Insurance Fund, who is a member of two groups International Association of Deposit Insurers – IADI, and European Forum of Deposit Insurers – EFDI.

Bankbook is a safe deposit funds and their assessment of the form of interest payments that increase depending on the length of the agreed notice period.